

ЛЮБИТИ І ДОПОМАГАТИ

Путівник для батьків дітей з інтелектуальними порушеннями

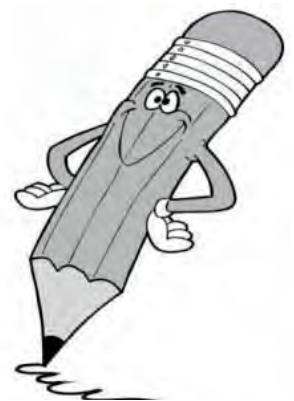
Полтава 2018

Перш ніж покласти олівець в коробку
майстер відклав його на сторону.

«Є 5 речей, які ти повинен знати, — сказав він олівцю, — перш ніж я відправлю тебе в світ. Завжди пам'ятай про них і ніколи не забувай і тоді ти станеш кращим олівцем, яким тільки зможеш стати.

- Перше:** Ти зможеш зробити багато великих речей, але лише в тому випадку, якщо ти дозволиш Іншому тримати тебе в Його руці.
- Друге:** Ти час від часу будеш переживати нелегке обточування, але це буде необхідним, щоб стати добрим олівцем.
- Третє:** Ти будеш здатним виправляти помилки, які ти зробиш.
- Четверте:** Твоя найбільш важлива частина буде завжди знаходитися усередині тебе.
- І п'яте:** На якій би поверхні тебе не використали, ти завжди зможеш залишити свій слід. Незалежно від твого стану, ти повинен продовжувати писати».

Олівець зрозумів і пообіцяв пам'ятати про це. Він був поміщений в коробку з покликанням в серці і очікував свого часу.

ЛЮБИТИ І ДОПОМАГАТИ

Путівник для батьків дітей
з інтелектуальними порушеннями

ПОЛТАВА
2018

УДК 376(07)
ББК 74.3
К 17

Авторський колектив:

Бойко Я. С. — розділ 1;
Саража Н. П. — розділ 2;
Литвиненко Ю. М. — розділ 3;
Калініченко І. О. — розділ 4;
Зайцева С. І., Халюза О. О., Гуляєва Г. В.,
Євтушенко Н. Ю., Дендеберя Н. В. — розділ 5;
Зосім О. І., Сухомлин В. А., Попова Л. М. — розділ 6,
Халюза О. О. — розділ 7

Рекомендовано до друку вченою радою
Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
ім. М.В. Остроградського,
протокол №4 від 26.09.2018 року

Калініченко І.О.

Любити і допомагати: путівник для батьків дітей з інтелектуальними порушеннями: навчально-методичний посібник / [упорядник І. О. Калініченко]. —
Полтава : ПОІППО, 2018. — 88 с.

Рецензенти:

Резніченко З. В., к.п.н., доцент, доцент кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В.Остроградського.
Тристан М. О. методист Полтавського міського центру комплексної реабілітації осіб з інвалідністю.

У навчально-методичному посібнику висвітлено основні особливості психофізичного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, специфіку мовленнєвого розвитку; подано характеристику сучасних методів навчання та поради батькам щодо вибору типу навчального закладу та форми освіти для своєї дитини.

Посібник адресовано батькам дітей з інтелектуальними порушеннями, педагогам закладів спеціальної освіти та з інклюзивною формою навчання, методичним працівникам, слухачам курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, студентам педагогічних вузів.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Поняття про інтелект та його порушеннями	5
Розділ 2. Психологічні особливості дітей з інтелектуальними порушеннями.....	10
Розділ 3. Мовленнєвий розвиток дітей з інтелектуальними порушенням.....	19
Розділ 4. Специфіка навчання дітей з інтелектуальними порушеннями.....	35
Розділ 5. Методи навчання дітей з інтелектуальними порушеннями.....	42
Розділ 6. Дидактичні ігри для дітей з інтелектуальними порушеннями	61
Розділ 7. Роль родини в інтеграції дітей з інтелектуальними порушеннями.....	82
Список літератури	85

ВСТУП

*«Дитина- це зелений паросток,
з якого починається могутнє дерево людської
думки, діяльності, вчинків, пристрастей,
поривань, зіткнень»*

В.Сухомлинський

Інтелектуальні порушення - досить складна й одночасно недостатньо розкрита на сьогодні особливість перебігу розвитку дитини. Незважаючи на те, що в дитини інтелектуальні порушення, вона має рости і розвиватися так, як і будь-яка дитина, отримувати освіту.

Хоча, дитина з інтелектуальними порушеннями може і не стане великим математиком або фізиком, але навіть в цьому випадку вона має можливість на найголовніше — радіти життю, бути щасливою, ініціативною і активною у своєму житті, і діяти у відповідність зі своїми бажаннями і потребами.

Розвиток, навчання і виховання такої дитини залежить від батьків, від їхньої любові і терпіння, віри у можливість дитини. Для цього важливо знати, як можна і потрібно правильно допомогти дитині, чого і як навчити.

Головне — розвиток, а не досконалість — це має стати принципом виховання у сім'ях, які виховують дитину з інтелектуальними порушеннями.

У цій книзі ми розкажемо вам про:

- інтелект та його порушення;
- психологічні особливості і мовленнєвий розвиток дитини з інтелектуальними порушеннями
- те, як відбувається навчання дитини і яка роль родини в інтеграції дитини з інтелектуальними порушеннями.

1. ПОНЯТТЯ ПРО ІНТЕЛЕКТ ТА ЙОГО ПОРУШЕННЯ

Короткий огляд розділу

- ✓ Що таке інтелект?
- ✓ Складові структури інтелекту.
- ✓ Суть порушення інтелекту (розумова відсталість)
- ✓ Класифікація розумової відсталості.

Що таке інтелект?

Термін «інтелект» використовується у двох значеннях — широкому і вузькому. У першому він охоплює всі психічні функції: відчуття, сприйняття, уявлення, пам'ять, емоції, мислення, увагу і свідомість. У другому — лише вищі психічні функції пізнання, тобто понятійні судження, можливості критичного користування розумовими операціями.

Інтелект — це перш за все здатність, вміння користуватися розумовими операціями — поняттями, судженнями і умовисновками [1].

Уявлення про інтелект як передумову навчання розглядалося в контексті психолого-педагогічної проблеми здатності до навчання. Так, природа інтелекту ототожнюється з «продуктивним мисленням», сутність якого — здібність до надбання нових знань (здібність до навчання). Показниками здібності до навчання є рівень узагальненості знань, широта їхнього вживання, швидкість засвоєння, темп просування у навчанні. Ядро інтелекту складають здібності людини до самостійного відкриття нових знань і застосування їх у нестандартних проблемних ситуаціях.

6

Інтелект — це якісний показник мислення — сума знань людини на певний момент, здатність вирішувати задачі на основі осмисленого зіставлення нової ситуації з даними, набутими в минулому досвіді, накопичувати їх надалі та успішно використовувати [2].

Складові структури інтелекту

- ✓ **передумови («вхідні ворота») інтелекту** — увага, пам'ять, розумова працездатність, особливості мовленнєвого апарату;
- ✓ **інтелектуальний багаж** — знання отримані в процесі виховання, навчання, самоосвіти, а також власний досвід — ерудиція;
- ✓ **власне інтелект** — можливість відтворювати ту або іншу якість суджень, умовисновків.

Таким чином, характеристики здібності до навчання визначають успішність навчання, виступаючи таким чином критерієм інтелектуального розвитку.

Сам по собі запас знань не може повною мірою свідчити про наявність або відсутність інтелекту в людини. Малий запас знань зазвичай є ознакою низького рівня інте-

лекту, а великий — ще не є свідченням великого рівня розвитку інтелекту. Саме в такому аспекті слід розглядати наявність односторонніх здібностей (музичний талант, розвинена пам'ять) в осіб з низьким рівнем інтелекту. Оцінка коефіцієнта інтелектуальності (IQ) полягає в кількісному вираженні рівня інтелекту людини у відношенні до середніх вікових показників. Умовною нижньою межею норми IQ є 70 балів. Показники нижче 70 розцінюються як порушення інтелектуального розвитку (розумова відсталість), 70 — 89 балів — як межева інтелектуальна недостатність, вище за 100 балів — як інтелектуальна обдарованість [1].

Порушення інтелекту (розумова відсталість) — це сукупність спадкових, вроджених (олігофренія) або рано набутих (деменція) стійких синдромів загального психічного відставання у розвитку, які проявляються в утрудненні соціальної адаптації головним чином через переважаюче порушення інтелекту [2].

У 80% випадків інтелектуальні порушення виникають ще у період внутрішньоутробного розвитку плоду. Серед чинників — інфекційні захворювання матері, шкідливі звички, різні ускладнення під час вагітності, пологові травми тощо. Серйозною причиною ураження виступають аномалії хромосомного набору. Серед таких порушень найвідомішим є синдром Дауна [1].

Розрізняють дві основні форми **розумової відсталості**.

Таблиця 1

7

Форми розумової відсталості

Олігофренія	Деменція
При олігофренії структура інтелектуальних порушень поєднується з порушеннями моторики, мовлення, сприймання, пам'яті, уваги, емоційної сфери, довільних сфер поведінки. Такі діти здатні до розвитку, хоча він і здійснюється уповільнено, нетипово, іноді з різкими відхиленнями, однак це справжній розвиток, у процесі якого відбуваються і кількісні, і якісні зміни всієї психічної діяльності дитини.	Деменція — розлад більш-менш сформованих інтелектуальних та інших психічних функцій, якому передувало, на відміну від олігофренії, період нормального інтелектуального розвитку дитини. У цих дітей яскраво виражена невідповідність між реальними обсягом уже набутих знань і обмеженими можливостями їх використання. Діти часто некритичні, розгальмовані, їхні емоції та мотиви примітивні.

Класифікація розумової відсталості

Ступені розумової відсталості в залежності від глибини пошкодження мозку

1. Дебільність
2. Імбецильність
3. Ідіотія

Ступені розумової відсталості в залежності від показника IQ

1. Легкий
2. Помірний
3. Важкий
4. Глибокий

**Легкий ступінь (F. 70).
Дебільність.**

Коефіцієнт інтелекту — 50-69. У цієї категорії дітей мислення конкретне, стереотипне, некритичне; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки несформоване; мовлення характеризується системним недорозвитком мовлення легкого ступеня; запам'ятовування неточне, фрагментарне, наслідком недорозвитку уваги є підвищена розсіяність, невміння зосередитись на будь-якій діяльності тривалий час.

**Помірний ступінь (F. 71).
Легка імбецильність**

Коефіцієнт інтелекту — 35-49. Цей ступінь характеризується несформованими пізнавальними процесами; мислення конкретне, непослідовне, інертне. Діти повільно утворюють логічні зв'язки, краще запам'ятовують те, що безпосередньо пов'язується з задоволенням їхніх фізіологічних потреб; мають системний недорозвиток мовлення середнього ступеня; запам'ятовують матеріал лише після багаторазового повторення і швидко забувають. Вони не вміють своєчасно користуватись вже засвоєними діями, не обдумують свої вчинки, не передбачають результат; мають значні труднощі при переключенні рухів, швидкій зміні поз і дій.

**Важкий ступінь (F. 72).
Виразна імбедильність**

Коефіцієнт інтелекту – 20-34. Ці діти подібні до дітей з помірним ступенем за клінічною картиною та ознаками ураження центральної нервової системи. У них низький рівень розвитку моторики, порушення координації рухів, наявні інші відхилення, обумовлені органічними порушеннями головно мозку; частина дітей не вміють самостійно пересуватись.

**Глибокий ступінь (F. 73),
Ідіотія**

Слід згадати про структуру дефекту при розумовій відсталості представлену Л. Виготським (Таблиця 2). У ній зазначається, що при роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями слід враховувати первинні порушення у структурі дефекту, проте педагогічні зусилля та корекцію треба спрямувати саме на вторинні та подальші ускладнення, тобто недорозвиток вищих психічних функцій та незрілість особистості, адже саме вони і піддаються корекційному впливу [16].

Таблиця 2

Структура дефекту при розумовій відсталості (за Л.С.Виготським)

Первинний дефект	Вторинні ускладнення	Подальші ускладнення
✓ низька розумова працездатність; інертність нервових процесів; ✓ слабкість замикаючої функції кори головного мозку; ✓ низька пізнавальна активність	недорозвиток вищих психічних процесів (опосередковане запам'ятовування, мислення, мовлення)	незрілість особистості

Шановні батьки!

*Якщо Ви, з перших місяців народження, виявляєте у Вашої дитини відхилення від нормального психофізичного розвитку, то обов'язково зверніться за консультацією до
СПЕЦІАЛІСТІВ!*

Оскільки однією з причин – може бути порушення інтелекту (розумова відсталість).

2. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Короткий огляд розділу

- ✓ Пізнавальна діяльність
- ✓ Особливості розвитку пізнавальної діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями :
 - сприймання ;
 - увага ;
 - увага ;
 - пам'ять;
 - мислення ;
 - мовлення ;
 - інтелектуальна працездатність.

Джерело: <https://www.google.com.ua/search>

Що таке пізнавальна діяльність?

Пізнавальна діяльність — це процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності [2].

Вона складається із серії пізнавальних психічних процесів: відчуття, сприймання, уваги, пам'яті, уяви, мислення і мовлення. Відображення реальності в людській свідомості може відбуватися на рівні чуттєвого та абстрактного пізнання [16].

Особливості пізнавальної діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями подано у вигляді таблиці 3.

Таблиця 3

Особливості пізнавальної діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями

Види	Характеристики особливостей пізнавальної діяльності
Сприймання	✓ звужений обсяг; ✓ фрагментарність; ✓ сповільненість; ✓ пасивний характер; ✓ дифузність, недиференційованість; ✓ порушення системності, хаотичність; ✓ вплив недорозвитку уваги, зокрема, відволікання; ✓ відсутність зв'язку з уявленням, мисленням
Увага	✓ низький рівень розвитку; ✓ нестійкість мимовільної уваги; ✓ несформованість довільної уваги; ✓ залежність продуктивної уваги від характеру установок
Уява	✓ недостатня диференційованість уявлень; ✓ бідність, неточність; ✓ поверховість; ✓ швидке забування уявлень та їх зміна, уподібнення
Пам'ять	✓ звужений обсяг запам'ятовування; ✓ залежність обсягу запам'ятовування від складності матеріалу (чим складніший матеріал, тим менший обсяг); ✓ продуктивність мимовільного та довільного запам'ятовування однаково низька; ✓ через пасивне ставлення до змін ефективність запам'ятовування знижується; ✓ віддають перевагу дослівному та механічному заучуванню, тому матеріал швидко забувається і не використовується у досвіді; ✓ не володіють прийомами довільного запам'ятовування; ✓ відтворення фрагментарне спотворене, нелогічне; ✓ труднощі актуалізації засвоєних знань; ✓ швидко забувають вивчене через недостатньо міцні нервові зв'язки; ✓ спотворення матеріалу в процесі зберігання;

Види	Характеристики особливостей пізнавальної діяльності
Мислення	Загальна характеристика: ✓ некритичність;✓ сповільненість;✓ інертність;✓ конкретність, ситуативність;✓ неусвідомленість;✓ нездатність до переносу знань у досвід, нові умови;✓ нецілеспрямованість Особливості аналізу та синтезу: ✓ бідність;✓ не вміння проникати у сутність явищ;✓ ситуативність;✓ інертність;✓ невпорядкованість, хаотичність;✓ не вміння з численних ознак виділити головну;✓ неволодіння критеріями аналізу;✓ не вміння бачити спільне;✓ не вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки Особливості процесу порівняння: ✓ заміна порівняння окремим аналізом об'єктів, що порівнюються;✓ чим складніші об'єкти, тим важче вони порівнюються;✓ порівнюють лише ті властивості, які сприймаються наочно, а функціональні ознаки не виділяють;✓ легше встановлюють відмінності, ніж подібність;✓ неволодіння критеріями порівняння;✓ хаотичність Особливості процесу класифікації ✓ відсутність самостійності;✓ ситуативність;✓ стереотипність Рівень розвитку узагальнень і абстрагувань ✓ ці процеси є малорозвиненими;✓ недорозвинення узагальнюючої функції слова, мовлення в цілому;✓ відірваність мовлення від практичних дій;✓ погане засвоєння узагальнюючих способів дій;✓ труднощі переносу сформованих вмій і навичок на інші види діяльності
Мовлення	✓ порушення розуміння зверненого мовлення;✓ бідність активного словника;✓ недосконалість звуковимови і фонематичних процесів;✓ великий розрив між активним і пасивним словниками;✓ недосконалість граматичної будови;✓ недорозвинення предикативної функції мовлення
Інтелектуальна працездатність	✓ нестійка, мінлива (періоди підвищення чергуються з періодами зниження);✓ динаміка змін у кожного учня глибоко специфічна, проте основна тенденція — поступове зниження рівня працездатності, починаючи з середини уроку;✓ неспроможність проявити вольові зусилля для подолання труднощів;✓ швидка втомлюваність;✓ про виконання цікавої роботи втомлюваність приходить швидше, ніж при виконанні нецікавої, одноманітної;

Що таке мислення?

Мислення — це процес пізнавальної діяльності людини. Розрізняють такі види мислення :

- ✓ наочно — дійове ;
- ✓ наочно — образне ;
- ✓ словесно — логічне [2].

Вправи для розвитку операцій мислення

Операції мислення

✓ **Порівняння** — це процес в становленні подібностей або відмінностей між предметами за істотними або неістотними ознаками. Спочатку дитина вчиться порівнювати предмети за зовнішніми ознаками: за формою, кольором, довжиною, шириною, величиною. Потім вона вчиться порівнювати предмети, відокремлюючи істотні ознаки від неістотних. При порівнянні мурахи та метелика істотною ознакою подібності є те, що вони належать до комах, а неістотною ознакою є розмір і форма цих комах.

✓ **Класифікація** — це розподіл предметів (або об'єктів) за певними групами. Дитина вчиться класифікувати предмети: відносити їх до певної групи і називає узагальнюючим словом, виділяє у групі зайвий за якоюсь ознакою предмета, називає ознаку, що об'єднує предмети або протиставляє їх.

✓ **Закономірності** — це зв'язки між предметами і явищами, засновані на дії певних законів. Спеціальні завдання навчають дитину визначати нескладні закономірності. Наприклад, продовжити ряд малюнків, вибравши для цього відповідну фігуру, яка не порушить даної закономірності. Одна із вправ — установлення послідовності дій або подій, складання зв'язного оповідання за картинкою.

✓ **Узагальнення** — це форма розумової діяльності, за допомогою якої з одного або декількох суджень робиться висновок. За допомогою вправ на узагальнення дитина навчиться міркувати на тему окремого і загального та робити висновки за аналогією.

✓ **Просторове мислення** — це здатність сприймати та аналізувати просторові відносини між предметами. Дитина вчиться встановлювати нескладні зв'язки та відносини між об'єктами, розташованими у просторі [16].

Шановні батьки!

Для розвитку операцій мислення існують такі вправи, які можна рекомендувати кожному з Вас, для занять зі своєю дитиною.

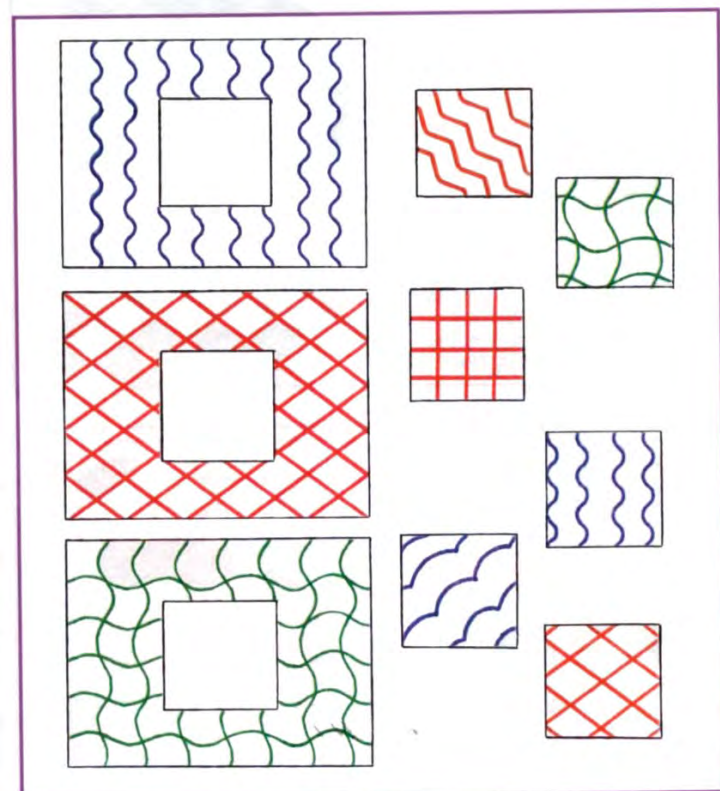

Вправи для розвитку мислення

Завдання. Що переплутав художник? Знайди помилки.

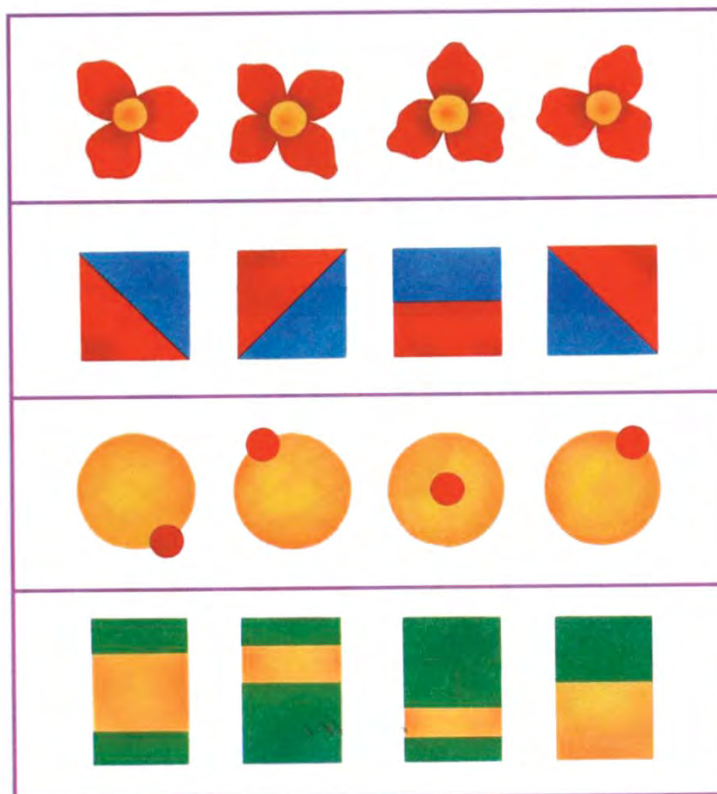

Завдання. Підбери латочку до кожного килимка, не порушуючи візерунок.

Завдання. Знайди «зайвий» предмет у кожному ряду. Поясни свій вибір.

Що таке увага?

Увага — це зосередженість діяльності дитини або дорослого в даний момент часу на якому — небуть об'єкті (предметі, події, образі). Кількість одночасно чітко усвідомлювальних об'єктів приймається за величину обсягу уваги та зазвичай приймається такою, що дорівнює 5 — 7 об'єктам [2].

Скільки об'єктів може одночасно зафіксувати наша увага? Психологи зазвичай визначають обсяг уваги так: на короткий час (кілька секунд) людині показують кілька різних об'єктів (або зображення букв, цифр). Скільки з них запам'ятала людина — такий обсяг її пам'яті. Зазвичай людина звертає увагу на 4 — 6 об'єктів.

Мимовільна увага виникає без будь-яких зусиль з нашого боку. Що може притягувати до себе нашу мимовільну увагу?

По-перше, те, що привертає увагу своїми зовнішніми властивостями: гучні та несподівані звуки (грим, різкий звук, який утворюють гальма, хлопавка); яскраві світлові явища (блискавки, барвиста реклама, раптово ввімкнене або вимкнене світло); сильні запахи (парфумів, горілого, смачної їжі).

По-друге, все, що цікаво конкретній людині. Звичайна людина не зверне уваги в лісі на якісь сліди. Але увага мисливця буде цими слідами буквально поглинена.

Привабливе для людини зазвичай те, що пов'язано з її улюбленою справою у житті. Зовсім інакше виникає довільна увага. Найчастіше тоді, коли людина сама ставить

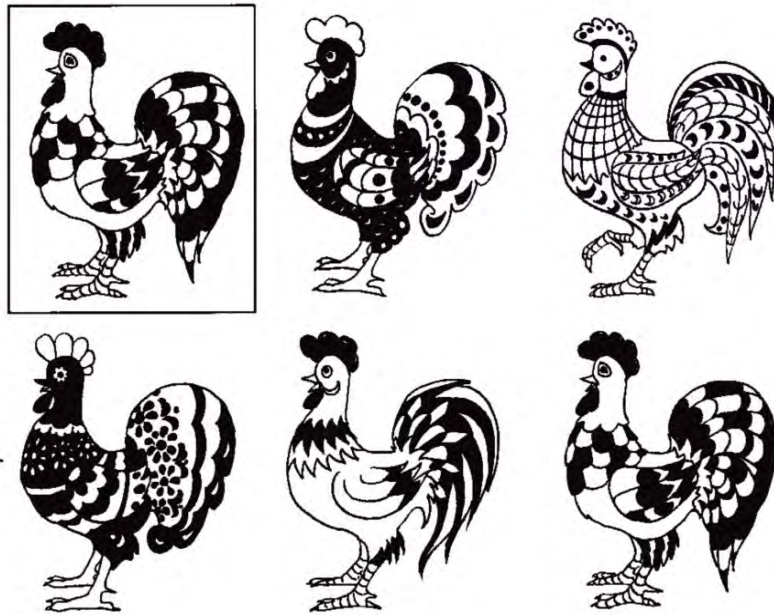
перед собою певну мету та докладає зусиль, старання для її досягнення.

Задача з математики не справляє такого сильного враження, як удар грому. Удар грому оволодіває людиною без зусиль, але розв'язуючи математичну задачу, потрібно докласти зусиль, щоб постійно втримувати на задачі свою увагу.

Однак інколи вирішення певної задачі стає для людини настільки цікавою справою, що вона може не почути той самий грім. Тоді можна казати про те, що її увага в процесі розв'язання задачі з довільної перетворилася на мимовільну [16].

Вправи для розвитку уваги

Завдання. Знайди такого ж самого півника, як у рамочці.

Завдання. Назви предмети, які ти бачиш у плутанині.

Завдання. Порахуй і запиши, скільки разів зустрічається кожна літера і цифра

С		Б	3	1	С	4
3		2	Н	3	5	Б
Н		С	4	2	1	Н
2		5	3	Б	5	1
Б		Б	С	5	4	Н
4						
5						
1						

Що таке пам'ять?

Пам'ять — це процес збереження минулого досвіду, який робить можливим його повторне використання [2].

Коли запам'ятовування відбувається без спеціальних зусиль, сама собою працює мимовільна пам'ять.

Спробуйте разом із дитиною пригадати та записати, що ви бачили, наприклад, сьогодні по дорозі до школи. Ви ж не намагалися спеціально запам'ятовувати, все відбулося мимохіть, тобто мимоволі.

Але людина може і продумано керувати своєю пам'яттю. Вона може ставити перед собою завдання запам'ятати який-небудь матеріал. Така пам'ять називається довільною.

Особливо швидко розвивається довільна пам'ять зі вступом дитини до школи. Це відбувається тому, що під час навчання у школі не можна цілком покладатися на випадкове, мимовільне запам'ятовування. Тому доводиться ставити перед собою спеціальні цілі та завдання запам'ятати те, що потрібно запам'ятати

Що робити, якщо у дитини погана пам'ять? Як їй допомогти?

Звичайно, кожен окремий випадок потребує індивідуального підходу. І тому спочатку було б добре звернутися до спеціаліста-психолога. Необхідно виявити причини поганої пам'яті у дитини. Однак все одно якийсь вид пам'яті розвинутий ліпше від інших. Найчастіше це зорова пам'ять. Її надалі й потрібно використовувати для засвоєння матеріалу, інші види пам'яті слід тренувати, розвивати.

Ігри, що розвивають пам'ять

Гра «Зниклий предмет»

Дітям пропонується запам'ятати іграшки, картинки або листівки, розкладені на столі. Потім діти відвертаються, а ведучий ховає який-небудь предмет та пропонує відгадати, що зникло.

Гра «Що змінилося?»

Дітям пропонується запам'ятати розташування іграшок або картинок, листівок, розкладених на столі. А потім діти відвертаються, а ведучий міняє місцями кілька предметів та пропонує відгадати, що змінилося на столі.

Вправи для розвитку пам'яті

Завдання. Уважно розглянь малюнок та добре запам'ятай його.

18

Запам'ятайте!

*Чим раніше почнеться робота над розвитком пам'яті дитини,
тим легше їй буде вчитися у школі.*

3. МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Короткий огляд розділу

✓ Особливості мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями.

✓ Рекомендації педагогам та батькам з розвитку мовлення дітей з інтелектуальними порушеннями:

- розвиток загальної та дрібної моторики;
- розвиток фонематичних процесів;
- формування правильної звуковимови;
- розвиток зв'язного мовлення;
- розвиток лексики — граматичної сторони мовлення.

Джерело: [<http://alexa11111.livejournal.com/785186.html>]

Що таке мовлення?

Мовлення — дуже складна психічна функція. Його нормальний розвиток можливий лише за умови сформованості мислення, уваги, пам'яті, сприймання (насамперед слухового, зорового), рухової сфери дитини тощо. Будь-яке відхилення у розвитку названих процесів обов'язково позначається на стані мовлення дитини [2].

У дитини з нормальним розвитком у період від 1 до 3 років здійснюється значний розвиток мовлення та спілкування. Якщо в один рік дитина має у своєму запасі до 16 слів, то в три роки її словник нараховує понад 400. Спочатку вона використовує однослівні речення («каса» - каша, що значить хочу каші), пізніше - з двох слів («на Мацу», тобто візьми мене на руки). До трьох років вона спроможна будувати речення з більшої кількості слів, поки що граматично не оформлених. У дитини розвивається пасивне мовлення (те, що вона розуміє, але не використовує) й активне мовлення (що використовує). Більшість слів, які засвоює дитина у цьому віці, - це назви предметів і дій. Протягом раннього віку мовлення стає основним засобом спілкування дитини.

20 Діти з інтелектуальними порушеннями перші слова промовляють після двох років, а речення не можуть скласти і до трьох. Вони повторюють за дорослими слова, речення, але за ними не стоїть їхній чуттєвий досвід, конкретні уявлення. Мовлення для них не є ні засобом спілкування, ні засобом передачі суспільного досвіду [25].

Запам'ятайте!

Процес появи першого слова — індивідуальний, неповторний, темпи збагачення словника та оволодіння ним у кожної дитини різний.

У дітей з інтелектуальними порушеннями розвиток мовлення має значні відставання. Багато дітей з інтелектуальними порушеннями не починають говорити ще й у 4 - 5 років. Особливо у них порушене зв'язне мовлення. Серед дітей є й такі, що формально добре володіють мовленням, але вони не завжди розуміють звернене до них мовлення; їхнє мовлення відірване від діяльності. У таких дітей пасивний словник значно перевищує активний, не відбувається й «опанування граматичною будовою речення, спостерігається стійке порушення узгодженості числівників з іменниками. Відзначається ситуативність у розумінні значення слова. Без спеціального навчання регулююча функція мовлення ні дорослого, ні дитини не формується. Мовлення у дитини з інтелектуальними порушеннями не виконує і функцію спілкування.

Дитина росте й розвивається. Відповідно відбувається й розвиток і її мовлення.

Зверніть увагу!

У дітей з інтелектуальним порушеннями не достатньо розвинені всі компоненти мовлення.

Що таке загальна і дрібна моторика?

Загальна і дрібна моторика — це рухова активність організму або окремих органів. Під моторикою розуміють послідовність рухів, які у своїй сукупності потрібні для виконання будь-якої певної задачі [2].

Загальна моторика

✓ Навички загальної моторики включають в себе виконання таких дій, як: перевертання, нахили, ходьба, повзання, біг, стрибки і тому подібні. Зазвичай розвиток навичок загальної моторики настає у певному порядку у всіх людей. Розвиток в цілому рухається зверху вниз. Перше, що зазвичай дитина вчиться контролювати — це рухи очей. Загальна моторика є основою, на яку згодом накладаються більш складні й тонкі рухи дрібної моторики.

Дрібна моторика

✓ Здатність маніпулювати дрібними предметами, передавати об'єкти з руки в руку, а також виконувати завдання, що потребують скоординованої роботи очей і рук. Навички дрібної моторики використовуються для виконання таких точних дій, як «пінцетне тримання» (великим і вказівним пальцями) для маніпулювання невеликими об'єктами, малювання, вирізання, застігання ґудзиків, в'язання, гри на музичних інструментах і так далі. Освоєння навичок дрібної моторики вимагає розвитку дрібніших м'язів, ніж для загальної моторики.

Способи розвитку дрібної моторики:

- ігри з дрібними предметами (мозаїка, пазли, намисто, конструктори і т.д.);
- пальчикові ігри;
- ліплення;
- масаж пальців і кистей.

1. Дітям масажувати пальчики, впливаючи тим самим на активні точки, пов'язані з корою головного мозку. Щоденний масаж кисті рук дитини м'якими рухами та розминання кожного пальчика, долоньки, зовнішнього боку кисті, а також передпліччя дуже корисний. Він чудово активізує мовні центри мозку. Крім того, такий масаж позитивно впливає на імунітет, на загальний розвиток дитини, поліпшує контакт із нею.

2. Ліплення із різних матеріалів (тісто, пластилін, глина). Окрім очевидного творчого самовираження, дитина розвиває гнучкість і рухливість пальців.

Ліпити з пластиліну можна починати вже у два роки, головне — добирати доступні завдання і не забувати мити руки дитині. Якщо ви боїтеся пластиліну, виготовте солоне тісто. Гра принесе задоволення незалежно від результату.

Ось рецепт солоного тіста: мука — сіль — вода — соняшникова олія. На стакан муки беремо стакан солі, 2/3 стакана води, столова ложка масла. Перемішати і замісити. Якщо тісто ліпиться погано, додати води.

Тісто можна довго зберігати в холодильнику в целофановому пакеті. Щоб виліплені фігурки стали твердими, запікайте їх у духовці, що довше, то краще. Затверділі фігурки можна розфарбувати фарбами. Щоразу, коли ви готуєте справжнє тісто, давайте шматочок і дитині.

3. Ванни з крупами. Нехай дитина занурює руки у крупи, перебирає перемішані горох і квасолю, а потім і дрібніші крупи, пересипає їх з однієї посудини в іншу, розтирає в руках. Така ванна сприятиме розвитку координації пальчиків.

4. Мозаїка. При складанні різноманітних ігор — мозаїк покращується дрібна моторика рук дитини, розвивається кмітливість і творчі здібності.

5. Ігри — шнуркування Марії Монтесорі розвивають сенсомоторну координацію, дрібну моторику рук, просторове орієнтування, сприяють розумінню понять «угорі», «внизу», «справа», «зліва», формують навички шнуркування (шнуркування, зав'язування шнурка на бант), сприяють розвитку мови, розвивають творчі здібності.

6. Ігри з гудзиками та намистинками. Нанизування на нитку намистинок, застібання гудзиків, перебирання пальцями намиста — прості й корисні вправи для розвитку дрібної моторики рук.

7. Пазли. Яскраві картинки розвивають увагу, кмітливість, зір і дрібну моторику рук.

8. Катання долонькою дерев'яних і гумових м'ячиків по рівній поверхні. Таке заняття масажує долоні та покращує координацію рухів кисті.

9. Ігри з прищіпками. Чіпання прищіпок до картонних кружечків чи інших предметів розвиває дрібну моторику трьох основних пальців руки: великого, вказівного й середнього.

10. Плескання в долоні тихо і голосно в різному темпі. Можна барабанити, постукувати всіма пальцями обох рук та столу.

11. «Резиночка». Для цієї вправи можна використовувати резинку для волосся

діаметром 4-5 см. Усі пальці вставляються в резинку. Завдання в тому, щоб, рухаючи всіма пальцями пересунути резинку на 360 градусів спочатку в один, потім в інший бік. Виконується однією, потім іншою рукою [26].

Що таке пальчикова гімнастика ?

Важливою частиною роботи з розвитку дрібної моторики є пальчикова гімнастика. Ці ігри дуже емоційні, захоплюючі, сприяють розвитку мовлення та творчості. Їх можна проводити як у школі, так і вдома [2].

Пальчикові ігри

Пальчики вітаються. •Однією рукою: кінчиком великого пальця правої руки почергово торкатися кожного пальця цієї ж руки. Те саме робимо лівою рукою.

Двома руками: тримаючи долоні вертикально одну навпроти одної, почергово (починаючи з мізинців і закінчуючи великими пальцями) з'єднувати й розводити пальці, промовляючи слова «Добрий день, пальчику!».

Стиснемо — розтиснемо. Ритмічно стискати пальці в кулак і розтискати.

Молоточок. Указівним пальцем однієї руки стукати по долоні другої руки.

Бігунець. «Бігати по столу», пересуваючи вказівний і середній пальці.

Млинок. Поставивши один кулачок над другим, робити обома колові оберти.

Барабанщик. Двома пальцями обох рук (вказівним або середнім) «барабанити» в повітрі або на столі.

Пташки дзьобають зернята. Зігнути вказівним пальцем однієї руки стукати на столі або підлозі.

Гра — інсценівка «Зайчик»

На землі сніжок лежить (плавні рухи руками — розвести їх над землею),

Зайчик по сніжку біжить (пальчикова фігурка «зайчик»),

Мерзнуть вушка (згинати й розгинати пальці «вушка»),

Мерзнуть лапки (ворушити всіма пальцями, згинаючи і розгинаючи),

Бо без валянків (утворити ніби дві «мисочки» долоньками)

Та шапки. Ой! (двома долонями зобразити над головою шапку: однойменні пальці обох рук торкаються один одного; розводячи лікті, розвести притиснуті пальці, округлити фігуру і піднести над головою).

Гра — інсценівка «Їжачок»

Їжачок — хитрячок («їжачок» — з'єднати долоні разом із пальцями вгору)

Голочки гостренькі (великі пальці — на себе, решту перекреслити й повернути ними).

Ось грибки під дубком («дерево»),

Він збира маленькі («гриби»).

Гра — інсценівка «Коники»

На гладенькому столі («коник» - чотирма пальцями (крім великого), стукати на столі),

Пальчики стукочуть (стукати голосніше),

То не пальчики, ні-ні —

Коники цокочуть (стукати ритмічно, цокуючи язиком).

Цок-цок-цок, цок-цок-цок,

За місток («місток» - поставити руки «паличкою» одна на одну),

За млинок («млинок» - крутити кулачками один над одним).

Цок-цок-цок, цок-цок-цок («коник»),

В чисте поле за лісок («дерево»),

Цок-цок-цок, цок-цок-цок («коник»),

Потім знов на урок («дах» над головою) [25].

Що таке дихальні вправи ?

Дихання — основа звукоутворення. Правильним фонаційним диханням є грудно-черевне. Основними ознаками правильного мовленнєвого дихання є те, що воно глибоке, у міру часте, легке та непомітне [2].

Дорослим слід навчити малюка правильно користуватись диханням під час мовлення. Логопедичні дихальні вправи використовуються з метою вироблення цілеспрямованого струменя повітря, необхідного для вимови звуків.

24

Перед початком дихальної гімнастики необхідно провітрити приміщення. Під час виконання логопедичних дихальних вправ потрібно стежити, щоб дитина дихала діафрагмально. Під час вдиху живіт випинається вперед, плечі не піднімаються. Під час видиху живіт втягується.

Правильне дихання

Для того, щоб мовлення було легким, необхідно вчити дитину дотримуватися таких правил: говорити тільки на видиху; робити через рот короткий і безшумний вдих та довгий і плавний видих; плечі мають бути нерухомими, шия розслабленою; після вдиху одразу слід починати говорити, не затримуючи дихання; після видиху перед новим вдихом обов'язково слід затримати дихання приблизно на 2-3 с; під час дихання не повинно бути ніякої напруги.

Перед вправами для розвитку дихання доцільно виконати вправу на розслаблення, релаксацію.

Релаксація

Вправа «Ганчіркова лялька»

Зараз ми будемо ганчірковими ляльками із лялькового театру, яких хтось тримає за ниточки. От погляньте, хтось піднімає вгору мою розслаблену праву руку, а потім — ліву. Хтось відпустив ниточку, і моя голова впала на груди. Такі ниточки прикріплені до наших кистей (поворухами ними), ліктів, голови, спини. Пограємося у «ганчіркову ляльку»!

Підніміть руки красиво, як лялька-балерина, але не напружуйте їх. Випряміть спину. Ноги рівні, не зігнуті у колінах. Вони не тверді, як палка, а м'які, як вата.

Раптом раз! хтось відпустив ниточку і ваша права кисть опустилася. Ліва кисть. Правий лікоть. Лівий лікоть. Права рука. Ліва рука. Плечі. Голова. Спина. Повторимо вправу ще раз. Як вона називається?

Набуття правильної пози перед виконанням дихальних вправ

Щоб говорити було легко і приємно, ми маємо сісти рівно, розпрямити плечі і трохи опустити їх, щоб вони були розслаблені. Підборіддя трохи підняти, але не задерти. Дихати слід вільно й спокійно. Одну руку покласти на живіт, іншу на груди. Спокійно, не поспішаючи, глибоко вдихнути через ніс і видихнути через рот. Злегка натиснути на живіт, опускаючи його. Груди спокійні, плечі майже нерухомі. Повільно вдихнути, видихнути. Ви відчуваєте, як рухається ваш живіт, то надувається, а то здувається, як повітряна кулька?

Вправу виконати декілька разів, то сидячи, то стоячи.

Приклад дихальних вправ

Дихальна вправа «Кулька»

Надути щоки. Повільно, плавно випускати повітря через губи, витягнуті вперед.

Дихальна вправа «Хом'як»

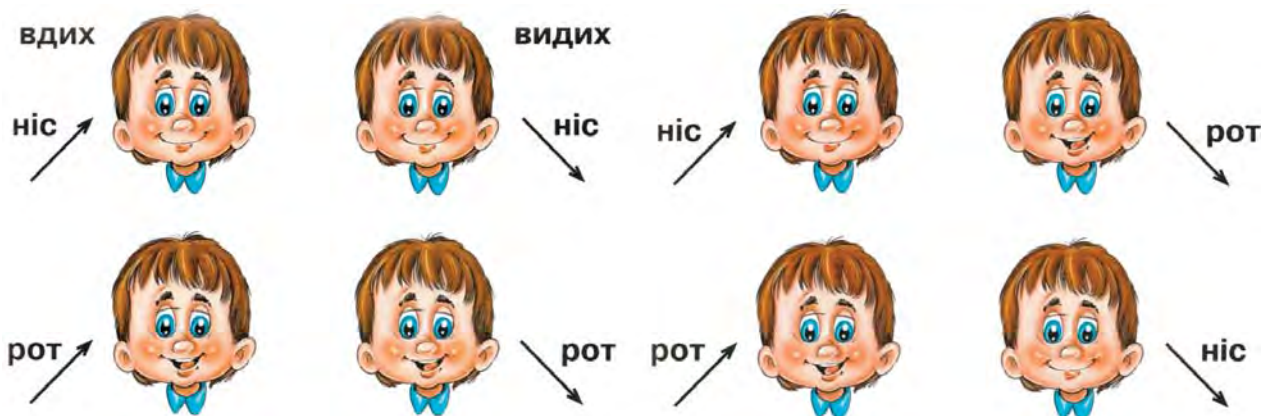
Попеременно надувати щоки.

Дихальна вправа «Футбол»

Губи витягнуті вперед. Здувати ватну чи пінопластову кульку на протилежний край столу. Слідкувати, щоб видихуваний струмінь повітря був цілеспрямованим, а щоки не надувались.

Дихальна вправа «Бульбашки»

Рот трохи відкрити. Широкий кінчик язика впирається у нижні зуби. Посередині язика покласти соломинку для коктейлю, кінець якої опустити у склянку з водою. Дути у соломинку так, щоб утворювались бульбашки. Слідкувати, щоб губи були нерухомими і щоки не надувались.

Джерело: [<https://www.logoclub.com.ua>]

Що таке артикуляційна гімнастика ?

Мета артикуляційної гімнастики — розвиток рухливості органів мовленнєвого апарату, відпрацювання правильних, повноцінних рухів артикуляційних органів необхідних для правильної вимови звуків [2].

Артикуляційну гімнастику бажано проводити щоденно, відводячи на неї від 5 до 15 хвилин, в залежності від віку дитини. Не перевантажуйте дитину, не вимагайте від неї виконання всіх вправ під час одного заняття.

Артикуляційна гімнастика

1. «Лопаточка». Широкий язик висунути, розслабити, покласти на нижню губу. Слідкувати, щоб язик не тремтів. Утримувати 10-15 с.

2. «Неслухняний язичок». Широкий язик покласти на нижню губу та промовляти “пя-пя-пя”, неначе похлопувати свій “неслухняний язичок” верхньою губою.

3. «Чашечка». Рот широко відкрити. Широкий язик підняти угору. Потягнутися до верхніх зубів, але не торкатися їх. Утримувати в такому положенні 10-15 с.

4. «Голочка». Рот відкрити. Язик висунути далеко вперед, напружити його та зробити вузьким. Утримувати в такому положенні 15 с.

5. «Гірка». Рот відкрити. Бокові краї язика притиснути до верхніх кутніх зубів. Кінчиком язика доторкнутися до нижніх передніх зубів. Утримувати в такому положенні 15 с.

6. «Трубочка». Висунути широкий язик. Бокові краї язика завернути угору. Подмухати в отриману трубочку. Виконувати в повільному темпі 10-15 разів.

7. «Годинник». Висунути вузький язик. Тягнутися язиком поперемінно праворуч — ліворуч. Рухати язиком з куточка рота в повільному темпі під лічбу. Виконати 10-15 разів.

8. «Конячка». Присмоктати язик до піднебіння, клацнути язиком. Клацати повільно, сильно. Розтягувати під’язикову зв’язку. Виконати 10-15 разів.

9. «Грибок». Відкрити рот. Присмоктати язик до піднебіння. Не відриваючи язик від піднебіння сильно відтягнути вниз нижню щелепу. Зробити 10-15 разів. На відміну від вправи „Конячка” язик не повинен відриватися від піднебіння.

10. «Гойдалка». Висунути вузький язик. Тягнутися язиком почергово спочатку до носа, потім до підборіддя. Рот при цьому не закривати. Вправа проводиться під лічбу 10-15 разів.

11. «Смачне варення». Висунути широкий язик, облизати верхню губу та заховати язик у глибоку рота. Повторити 10-15 разів.

12. «Змійка». Рот широко відкрити. Язик сильно висунути уперед, напружити, зробити вузьким. Вузький язик максимально висунути вперед та заховати у глибоку рота. Рухати язиком в повільному темпі 10-15 разів.

13. «Маляр». Висунути язик, рот трохи відкрити. Облизувати спочатку верхню, а потім нижню губу по колу. Виконати 10-15 разів, змінюючи напрям.

Що таке голосові вправи ?

Голос —це сукупність різноманітних за своїми характеристиками звуків, що виникають в результаті коливання еластичних голосових зв'язок.

Звук голосу - коливання частинок повітря, що поширюються у вигляді хвиль згущення і розрідження. Джерелом звуку людського голосу є гортань з голосовими зв'язками [2].

Сила голосу, його енергія, потужність визначаються інтенсивністю амплітуди коливань голосових складок і вимірюються в децибелах. Чим більше амплітуда коливань рухів, тим сильніше звучить голос. Сила голосу знаходиться в прямій залежності від підскладочного тиску повітря, що видихається з легень. При порушенні певних координаційних взаємовідносин між натягом голосових складок і повітряним тиском голос може втратити силу, звучність і змінити тембр.

Голосові вправи

ТИХО	ГОЛОСНО	БЕЗЗВУЧНО	ВИСОКО	НИЗЬКО
А О У Е И І	А О У Е И І	А О У Е И І	А О У Е И І	А О У Е И І

Джерело: [<http://irinavladber.wixsite.com/logoped-bereznova/home>]

Що таке фонематичне сприймання ?

Фонематичне сприймання — це процес впізнавання та розрізнення звуків мовлення. Завдяки сприйманню звукової відмінності слова диференціюються за значенням, однак при цьому вони не поділяються на складові частини і процес виокремлення окремих звуків не відбувається (Є.Соботович, О.Гопіченко та ін.) [2].

Робота з розвитку фонематичного сприймання передбачає формування слухової уваги, пам'яті; спроможності виконувати дії за мовленнєвими інструкціями; уміння розрізняти слова - пароніми, наслідувати мовні звуки, виділяти окремий звук серед інших, наслідувати склади з певними звуками, виділяти склади із заданим звуком серед інших з опорою на слухове сприймання.

Фонематичне уявлення - здатність сприймати кожний мовленнєвий звук у різних варіантах його звучання, що дає змогу правильно використовувати звуки для розрізнення слів. Мета роботи з розвитку фонематичного уявлення полягає в тому, щоб навчити дитину виділяти спільний звук у запропонованих словах, на ігровому матеріалі тощо.

Фонематичний синтез - розумова операція, завдяки якій окремі звуки мовлення з'єднуються у слова. Мета цього етапу роботи - вчити дітей складати слова з поданих звуків (букв).

Недорозвинення фонематичного слуху негативно впливає на формування в дітей готовності до звукового аналізу слів

При недорозвиненні фонематичного слуху дітям важко:

- виділити в слові перший голосний чи приголосний звук (називають перший склад або частину слова);
- відібрати картинки із заданим звуком;
- самостійно підібрати й назвати слова із заданим звуком.

28

Порушення фонетико-фонематичного

- ✓ недиференційована вимова пар чи груп звуків - одним звуком дитина заміняє два-три інших звуки;
- ✓ заміна одних звуків іншими, що мають простішу артикуляцію та простіші у вимові;
- ✓ плутання, змішування звуків, яке характеризується нестійким використанням звуків у різних словах. Дитина може в одних словах уживати звуки правильно, в інших - замінювати близькими за артикуляційними й акустичними ознаками.

Недостатність фонематичного сприйняття особливо яскраво виявляється в початкових класах.

Несформованість фонематичних процесів і слухового сприйняття призводить до численних помилок:

- пропусків голосних букв: всяць — висяць, кмната — кімната, урожай — урожай;
- пропусків приголосних букв: кімата — кімната, вісі — всієї;
- пропусків складів і частин слова: стрки — стрілки;
- заміни голосних: іду — їду, сесен — сосен, легкий — легкий;
- заміни приголосних: дупи — дуби, хай — гай, бутинок — будинок;

- перестановки букв і складів: вінко — вікно;
- недописування букв і складів: чере — через;
- нарощування слів зайвими буквами і складами: дітини — діти, сніг — сніг;
- перекручування слів: пайщик; х злитого написання кількох слів;
- невміння визначати межі речення в тексті.

Ігри для формування, розвитку та корекції фонематичних процесів

Гра «Що в кого?»

Мета: розвивати фонематичне сприймання.

Хід гри

Дорослий роздає картинки дітям. Далі запитує: «У кого кит, а в кого кіт? У кого голка, а в кого галка?» Діти піднімають відповідні картки (дим — дім, сук — сік, лис — ліс, шубка — шибка, горох — горіх, бант — бинт, голка — галка — гілка, булка — білка, раки — руки, пашки — шишки, сунічка — синічка, салат — салют).

Гра «Закінчи слово»

Мета: розвивати фонематичний аналіз.

Хід гри

1. Дорослий читає вірш, недочитуючи в окремих словах останній звук. Його хором називають діти.

Біг у лісі сірий зайчи..

Сірий зайчи..-побігайчи...

Взяв собі горобе... писану торбину,

Та й подався навпросте... полем у долину.

2. Дорослий читає речення, не називаючи останній звук у слові. Діти піднімають картку з відповідною буквою.

• *Виріс у лісі білий гри..*

• *Петро хворий на гри..*

• *У собаки гострий зу..*

Рис. 3.1

Рис. 3.2

Що таке порушення звуковимови ?

Порушення звуковимови є серйозною проблемою, оскільки тягне за собою ускладнення не тільки усного, але і письмового мовлення. У дитини з дефектами мовлення найчастіше порушене повноцінне спілкування з однолітками, а це веде до формування комплексу неповноцінності [2].

Основну роботу з корекції звуковимови проводить логопед, але на таких етапах роботи, як автоматизація та диференціація порушеного звуку необхідна допомога педагога та батьків.

Поради батькам та педагогам для автоматизації та диференціації звуків вдома:

- промовляння і читання прямих і обернених складів;
- автоматизація звуку у словах з прямими складами;
- автоматизація звуку у словах із зворотними складами;
- автоматизація звуку у словах зі збігом приголосних;
- автоматизація звуку у чистомовках;
- автоматизація звуку у словосполученнях та реченнях;
- автоматизація та диференціація звуків у власному мовленні

Що таке зв'язне мовлення ?

Зв'язне мовлення — змістовне, розгорнуте висловлення (ряд логічно побудованих речень) [2].

Існує два типи зв'язного мовлення: діалогічне і монологічне. **Діалог** — це розмова двох або кількох осіб. **Монолог** — це розмова однієї особи, спрямована до слухачів. Навчання дітей зв'язного мовлення має велике значення для їхнього всебічного розвитку і виховання.

Завдання розвитку зв'язного мовлення посідає головне місце в загальній системі роботи з розвитку мовлення в навчальному закладі. Навчання зв'язного мовлення є водночас і метою, і засобом практичного опанування мовою. Зв'язне мовлення має надзвичайне значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, воно позитивно впливає на формування таких її важливих особистісних якостей, як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність, компетентність. За допомогою добре розвинутого зв'язного мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, встановлювати контакт з тими, хто її оточує, ініціювати власні ідеї, брати участь у різних видах дитячої творчості.

Вправи для формування, розвитку та корекції зв'язного мовлення
Складання розповіді за серією малюнків.

Рис. 3.3

1. Уважно розглянь малюнок.

Рис. 3.4

32

2. Дай відповідь на запитання:

- Що роблять діти?
- За допомогою чого діти спілкуються?
- Розкажи, про що могли б розмовляти діти, зображені на малюнку

Розглянь малюнок. Назви послідовно дії, які може виконати цей хлопчик.

Рис. 3.5

Починай так: Хлопчик взяв...(аркуш паперу). Склав ... і т.д.

Що таке лексико — граматична сторона мовлення?

Під лексико-граматичною стороною мови розуміють словник і граматично правильне його використання.

Словник - це слова (основні одиниці мовлення), що позначають предмети, явища, дії та ознаки навколишньої дійсності [2].

Розрізняють словник пасивний і активний. Під пасивним словником розуміють можливість розуміння слів, під активним - вживання їх у мовленні.

Граматичний лад - система взаємодії слів між собою в словосполученнях і реченнях [2].

Розрізняють морфологічний і синтаксичний рівні граматичної системи. Морфологічний рівень передбачає вміння володіти прийомами словозміни і словотворення, синтаксичний - вміння складати пропозиції, граматично правильно поєднувати слова в реченні.

Збагачення словникового запасу слів. Узагальнення предметів

33

Рис. 3.6

Рис. 3.7

Вправи

Вправа «Загубилось слово»

Мета: вчити вживати іменники в непрямих відмінках однини.

Діти домовляють розпочате дорослим речення з обов'язковим використанням кар-

тинок на звук, який вивчається на даному етапі.

Мама увімкнула електричну... (праску).

Ми побачили великого... (птаха).

Землю скопують... (лопатою).

Картини малюють... (пензлем).

Вправа «Відлуння»

Мета: вправляти у вживанні множини іменників (у називному відмінку).

На таблиці картинки з зображенням одного предмета. Діти називають цей предмет, потім — його ж у множині.

Диня — дині

равлик —

лебідь —

муха —

півник —

лінійка —

Вправа «Чого немає?»

Мета: вправляти у вживанні родового відмінка однини іменників.

Дорослий демонструє предметні картки і зразок висловлювання.

У мене немає коня.

У мене немає (книги).

У мене немає (ручки).

У мене немає (олівця).

34

Вправа «Багато — немає»

Мета: вправляти в утворенні і вживанні родового відмінка іменників однини і множини.

Дорослий пропонує скласти речення за індивідуальними картинками зі словами багато, немає за зразком.

У Сашка багато лимонів.

У Толі немає лимонів.

У Галі багато яблук.

У Івана немає яблук.

(Апельсинів, грейпфрутів, гранатів, баклажанів, кабачків, гарбузів).

У магазині немає/багато пальт (суконь, майок, черевиків, валянків, сорочок, хусток, панчіх, шкарпеток).

Вправа «Хто це?»

Мета: вправляти дітей у словотворенні іменників чоловічого роду (особи за їх заняттям).

Дорослий називає дію, а діти — іменник.

Танцює (хто?) — танцюрист

Продає —

Співає —

їздить на мотоциклі —

Плаває —

Бореться —

4. СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Короткий огляд розділу

- ✓ Прийом дітей з інтелектуальними порушеннями до (спеціальних) інклюзивних закладів освіти
- ✓ Особливості організації освітнього процесу для дітей з інтелектуальними порушеннями у (спеціальних) інклюзивних закладах освіти.

Джерело: <http://jazdorov.com.ua/terapiya/intelektualni-zanyattya-yak-metod-zahystu-vid-hvoroby-altsejmera.html>

Право на освіту

Батьки мають вірити в те,
що «Моя дитина заслуговує
на таку ж якісну освіту,
як і будь-яка інша».

Із прийняттям Закону України «Про освіту» чітко визначено поняття особи з особливими освітніми потребами. Це «особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади».

Такою особою є і дитина з інтелектуальними порушеннями, яка може відвідувати спеціальні заклади освіти та заклади освіти з інклюзивною формою навчання.

Зарахування дітей до спеціальних закладів освіти здійснюється відповідно до наказу його керівника, що видається на підставі заяви про зарахування одного з батьків дитини або її законних представників чи повнолітньої особи поданої особисто.

36

Зразок заяви
Директору _____
(повна назва закладу освіти)

_____ (ПІП директора)

_____ (ПІП заявника чи одного із батьків дитини)
яка (який) проживає за адресою:

(адреса фактичного місця проживання)
Контактний телефон _____

ЗАЯВА про зарахування

Прошу зарахувати _____ (ПІП дитини, дата народження) до
_____ класу, який (яка) фактично проживає за адресою _____ на _____ форму здо-
буття освіти.

До заяви додаються:

- копія свідоцтво про народження дитини;
- довідка за формою первинної облікової документації №086-1/о;
- карта профілактичних щеплень, за формою первинної облікової документації №063/о;
- довідка від лікаря-педіатра, сімейного лікаря закладу охорони здоров'я;
- висновок інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини;

- висновок лікарсько-консультативної комісії про встановлення інвалідності (за наявності);

- індивідуальна програма реабілітації особи (дитини) з інвалідністю (за наявності);

- оригінал або копія відповідного документа про освіту (крім учнів першого і другого класів) за відповідний клас, документ, що підтверджує здобуття освіти; висновок сурдолога або отоларинголога (для дітей з порушеннями мовлення); висновок психіатра.

Регламентується: *Наказом Міністерства освіти і науки України від 01.08.2018 р. №831 «Про затвердження Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу».*

Організація освітнього процесу

Організація освітнього процесу у спеціальних закладах загальної середньої освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями здійснюється в рамках нормативно-правового забезпечення Нової української школи і з 1 вересня 2018 року навчання учнів зазначених закладів освіти розпочинається з першого класу за програмою дванадцятирічної повної загальної середньої освіти. Особливістю Нової української школи є зміна акцентів у меті навчання, де головним є учень, який навчається, а не предмет, якому його навчають. Таке навчання передбачає опанування учнем не лише знань, а й так званих соціальних компетентностей для забезпечення подальшої інтеграції у суспільство. Окрім того, освітнє середовище організоване таким чином, що у дитини розвиваються можливості необхідні їй для колективної та групової роботи.

У спеціальних закладах освіти створені умови для формування життєвих компетентностей, зокрема підготовки їх до відповідної практичної діяльності та самостійного життя в сучасних суспільно-економічних умовах.

Як приклад, у м. Полтаві функціонує Комунальний заклад «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39». Структура школи має 2 ступені:

I ступінь: підготовчий — 4 класи «Школа радощів і пізнання». Корекційно — відновлювальна робота спрямовується на корекцію мовленнєво — комунікативного розвитку, фізичного та емоційно — поведінкового розвитку, когнітивно — пізнавального розвитку.

II ступінь: 5 — 9 класи «Школа пошуку». Спрямована на усунення прогалин в знаннях, уміннях та навичках, підвищення рівня адаптованості дитини до життєвих умов та успішної соціалізації в суспільстві.

Адреса: м. Полтава;
вул. Сінна, 30/80
тел. / факс: (0532)60-85-77
E-mail: school3915@gmail.com
Web: <http://school39poltava.ucoz.ru>

У школі №39 функціонує:

- 7 навчальних кабінетів, крім того:
- зал ЛФК;
- сенсорна кімната
- актовий зал;
- бібліотека;
- кабінет трудового навчання (технічна праця);
- кабінет трудового навчання (обслуговуюча праця);
- медичний пункт;
- комп'ютерний клас;

Наповнюваність класів 6-12 учнів. Організована робота 2 груп продовженого дня. У школі працює 12 гуртків прикладного, естетичного і краєзнавчого напрямків.

Освітні послуги дітям з інтелектуальними порушеннями надаються у класах з інклюзивною формою навчанням закладів загальної середньої освіти за місцем проживання, із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Для організації інклюзивного навчання батькам до загальних документів потрібно подати висновок інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку дитини (для визначення переліку спеціальних і додаткових послуг для дитини з особливими освітніми потребами). *Регламентується: п.7 Постанови Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. №872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».*

Інклюзивно-ресурсний центр проводить комплексну оцінку не пізніше, ніж протягом місяця з моменту подання письмової заяви батьків (одного з батьків) або законних представників та / або її особистої заяви (для дітей віком від 16 до 18 років) щодо проведення комплексної оцінки, а також надання письмової згоди на обробку персональних даних дитини. У разі коли дитини з особливими освітніми потребами навчається у школі то до зазначених документів для проведення комплексної оцінки можуть додаватися зощити з рідної мови, математики, малюнки інші творчі роботи дитини, а також психолого-педагогічна характеристика дитини із зазначенням динаміки та якості навчання дитини.

Перелік документів, необхідних для проведення комплексної оцінки дитини

1. Документи, що посвідчують особу батьків (одного з батьків) або законних представників.
2. Свідоцтво про народження дитини.
3. Індивідуальна програма реабілітації дитини з інвалідністю (у разі інвалідності).
4. Форма первинної облікової документації № 112/0 „Історія розвитку дитини”, у разі потреби — довідки від психіатра.

Якщо батьки відмовляються від діагностичного обстеження у інклюзивно-ресурсному центрі то дитина може навчатися в обраній батьками школі на загальних засадах. В цьому випадку додаткові корекційні послуги їй не будуть надаватися, оскільки виділення державних чи місцевих коштів формально не заплановано і не підтверджено офіційними документами.

Регламентується: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2015 р. № 435 (формулою розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами встановлено збільшення у 2,5 рази коефіцієнту фінансування учнів з особливими

Комунальний заклад
«Інклюзивно-ресурсний
центр Полтавської міської ради».
Місце знаходження:
м.Полтава, вул.Івана Мазепи, 27а.
тел. (0532)630740

потребами, які навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів)

Якщо директор школи відмовляє у прийомі дитини до школи, батьки вимагають письмового пояснення зі вказаною причиною відмови та пишуть скаргу з проханням вирішити питання щодо організації інклюзивного навчання дитини до :

- працівників відділів (управлінь) освіти та об'єднаних територіальних громад, які займаються питанням інклюзивного навчання + копія письмового пояснення директора школи зі вказаною причиною відмови;

- прокуратури або суду із заявою про порушення права на освіту.

Регламентується: Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Конвенцією ООН про права інвалідів, Указами Президента України «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини від 25.08 2015 № 501», «Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю від 3 грудня 2015 року №678».

Відповідно до Закону України «Про освіту» ст. 55 «Права та обов'язки батьків здобувачів освіти» батьки здобувачів освіти мають право:

- захищати відповідно до законодавства права та законні інтереси здобувачів освіти;

- звертатися до закладів освіти, органів управління освітою з питань освіти;

- обирати заклад освіти, освітню програму, вид і форму здобуття дітьми відповідної освіти;

- брати участь у громадському самоврядуванні закладу освіти, зокрема обирати і бути обраними до органів громадського самоврядування закладу освіти;

- завчасно отримувати інформацію про всі заплановані у закладі освіти та позапланові педагогічні, психологічні, медичні, соціологічні заходи, дослідження, обстеження, педагогічні експерименти та надавати згоду на участь у них дитини;

- брати участь у розробленні Індивідуальної програми розвитку дитини та/або індивідуального навчального плану;

- отримувати інформацію про діяльність закладу освіти, результати навчання своїх дітей (дітей, законними представниками яких вони є) і результати оцінювання якості освіти у закладі освіти та його освітньої діяльності.

Навчання дітей з інтелектуальними порушеннями здійснюється на основі Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів та відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Зміст освіти адаптується/модифікується відповідно до пізнавальних можливостей учнів, що виявляється в зменшенні обсягу матеріалу, його спрощенні за характером і структурою, збільшенні кількості годин на вивчення окремих тем та постійне повторення навчального матеріалу у поєднанні з предметно-практичною діяльністю. Тобто, для дитини з інтелектуальними порушеннями окремі навчальні предмети (або усі) адаптуються/модифікуються і це зазначається в Індивідуальній програмі розвитку (ІПР).

Індивідуальна програма розвитку - документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Відповідно дитина навчається за Індивідуальною програмою розвитку і має свій індивідуальний освітній результат (ІОР). Педагогічні працівники на уроках застосовують диференційований підхід та розумне пристосування під час пояснення навчального матеріалу, перевірки домашнього завдання. Організація інклюзивного навчання передбачає надання дитині з інтелектуальними порушеннями психолого-педагогічної і корекційної допомоги, яку забезпечують корекційний педагог і практичний психолог. У Індивідуальній програмі розвитку зазначається кількість і тривалість занять з відповідними фахівцями. Система оцінювання навчальних досягнень учнів стимулююча відповідно до обсягу матеріалу по кожному навчальному предмету.

Таблиця 1.

Якщо дитина з інтелектуальними порушеннями потребує індивідуального супроводу вводиться посада асистента вчителя інклюзивного класу.

Асистент вчителя бере участь у розробленні та виконанні Індивідуальної програми розвитку, адаптує навчальні матеріали з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини. Посаду асистента вчителя може обіймати особа з високими моральними якостями, яка має повну вищу педагогічну освіту та пройшла курсову перепідготовку щодо роботи в умовах інклюзії.

Регламентується: Наказ МОН від 06.12.2010 р №1205 “Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів”. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 р. №635 “Про введення посади асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзив-

ним навчанням”. Лист МОНМСУ від 28.09.2012 р. №1/9-694 “Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням”. Лист МОНМСУ від 25.09.12 №1/9-675 “Щодо посадових обов’язків асистента вчителя”. Постанова КМУ від 08.07.2015 р. № 479 урегулює умови оплати праці асистента учителя (внесеними змінами у додаток 2 до постанови КМУ від 30 .08. 2002 р. №1298 встановлюються 8–10 тарифні розряди), наказ МОН від 01.02.2018 р. №90 «Про внесення змін до наказу МОН від 06.12.2010 року №1205».

Після закінчення навчання в інклюзивному класі учень із інтелектуальними порушеннями отримує свідоцтво про базову загальну середню освіту, атестат про повну загальну середню освіту згідно встановленого зразка для загальноосвітнього навчального закладу, учнем якого він був.

Регламентується: Лист МОНМСУ від 02.04.2012 р. №1/9-245 «Щодо одержання документа про освіту учнями з особливими потребами загальноосвітніх навчальних закладах».

Загальні рекомендації щодо навчання дітей з інтелектуальними порушеннями

- застосовувати зменшення обсягу та спрощення характеру навчального матеріалу;
- використання наочності у процесі навчання;
- повідомлення інформації уповільненим темпом з більшим часом на обдумування та відповідні записи;
- повторюваність у навчанні;
- позитивне оцінювання найменших успіхів дитини;
- під час навчання використовувати спеціальні підручники, площинні моделі, розвиваючі ігри.

5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Короткий огляд розділу

- ✓ Пісочна терапія. Використання пісочної терапії при роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.
- ✓ Мандалотерапія. Використання мандалотерапії при роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.
- ✓ Метод проектів. Використання методу проектів при роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями.
- ✓ Розвиток та корекція пізнавальних та сенсорних здібностей молодших школярів з інтелектуальним порушеннями через використання Монтессорі-матеріалів.
- ✓ Особливості роботи з текстом дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Пісочна терапія

«Пісочна терапія - це складова терапії засобами мистецтва та глибинної психології».

Існують різні форми роботи з піском: гра в пісочниці, пісочне письмо, малювання на піску, малювання кольоровим піском. Робота з піском розвиває тактильно-кінетичну чутливість і дрібну моторику рук, що позитивно впливає на розумові операції дитини, її мовленнєву діяльність, стабілізацію емоційного стану.

Звичайно, центральне місце в будь-якому освітньому середовищі займає урок. Виконання вправ з піском доцільно використовувати на різних етапах уроку: для оптимістичного налаштування на урок («Намалюй настрій», «Зобрази свої сподівання на урок»), актуалізації опорних знань та умінь учнів (діти зображують на піску, як підкреслюється підмет, присудок, обставина.; схеми складносурядного речення, підрядну його частину), під час вивчення та всебічного аналізу навчального матеріалу (зображення схеми речень зі звертаннями) - діти тренуються, а вже правильний варіант записують у зошити. Доцільними є вправи на піску і на підсумковому етапі уроку («Кольорова доріжка вражень», «Самооцінювання», «Музикомалювання»).

Для зняття напруження і втоми у дітей вводяться спеціальні вправи, спрямовані на відновлення працездатності (фізкультхвилинки, динамічні паузи, хвилинки відпочинку, музики, тиші і т.п.). У міру підвищення втомлюваності учня у другій половині уроку забезпечувалося полегшення його розумового навантаження шляхом включення ігрових компонентів, а також більш частих розрядок. Малювання на піску, як і будь-який вид образотворчого мистецтва, формує в учнів сферу духовних інтересів, активний погляд на життя, навчає розуміти та сприймати красу навколишнього світу.

Фото 5.1. Вправа «Намалюй настрій»

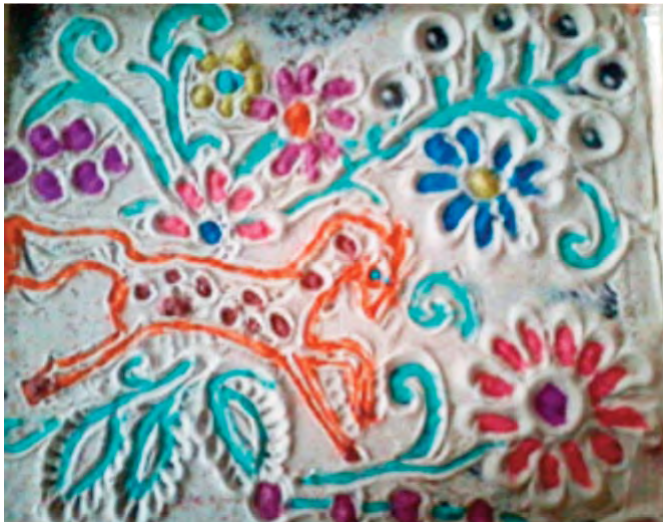

Фото 5.2. Вправа «Малювання кольором»

Важливим напрямом у корекційній роботі є малювання і кольоровим піском.

Робота з кольоровим піском сприяє корекції емоційно-вольової сфери, оскільки кожен колір має своє значення і свій спектр впливу на чуттєву сферу людини. Кольори емоційноподібні, а емоції кольороподібні. [19].

Жовтий - веселий, комунікабельний і в той же час і такий, що посилює увагу.

Світло—синій колір - збуджує інтелектуальну активність.

Помаранчевий наповнює наші тіла життєвою енергією та дає сили.

Червоний - надає швидкості частоті пульсу і диханню.

Сірий колір — несе із собою повний спокій.

Зелений - вирівнює настрої.

Білий — означає чистоту, духовне відродження.

Фіолетовий відомий своєю магічною силою, також це колір пізнання та відкриттів.

З цієї метою розроблено систему корекційних вправ з використання пісочної терапії.

**Зразки вправ
для використання під час вивчення
творчості Т.Г.Шевченка «Садок ви-
шневий коло хати...»**

Вправа 1

Мета: розвивати вміння працювати з поетичним твором, корегувати зв'язне мовлення, аналітико-синтетичні зв'язки, емоційно-вольову сферу, творчу уяву, тактильно-кінестичну чутливість та дрібну моторику рук.

Відтворити кольоровий зміст вірша за допомогою кольорових доріжок на піску.

Наприклад:

Садок вишневий коло хати, (Зелена. Червона. Біла).

(Зелена доріжка — колір саду; червона доріжка — колір вишень; біла — колір української оселі тих часів).

Хрущі над вишнями гудуть. (Коричнева. Червона).

(Коричнева доріжка — такого кольору хрущі; червона доріжка — колір вишень).

Вправа 2

Мета: розвивати вміння працювати з поетичним твором, корегувати зв'язне мовлення, аналітико-синтетичні зв'язки, емоційно-вольову сферу.

Після первинного прослуховування вірша учитель пропонує учням відповісти на питання:

1. Якого кольору калина? (Червона)
2. Якого кольору свитина? (Біла)
3. Якого кольору хата? (Біла)
4. Якого кольору гай? (Зелений)

Фото 5.3. Вправа «Зелений гай»

Після цього учні згідно з пам'яткою значення кольорів характеризують настрій вірша. Порівнюють його із словесним змістом.

Вправа 3

Мета: розвивати творчу уяву, тактильно-кінетичну чутливість та дрібну моторику рук, корегувати зв'язне мовлення, аналітико-синтетичні зв'язки, емоційно-вольову сферу.

Учитель пропонує учням намалювати ілюстрацію (чи окремий предмет: квітку, дерево, сонце...) до будь-якого з вивчених на уроці віршів, але не озвучувати до якого саме. По закінченню роботи учні співвідносять роботи один одного з віршами; презентують ілюстрації. Діляться враженнями від малювання на піску (кольоровим піском)

Вправа 4

Мета: розвивати творчу уяву, тактильно-кінетичну чутливість та дрібну моторику рук, аналітико-синтетичні зв'язки, емоційно-вольову сферу.

Учитель пропонує учням намалювати на піску, чи зобразити схематично свої очікування від уроку, чи мрії. Учитель відгадує їх, коментує; в кінці уроку аналізує, робить висновок. (Наприклад, учень написав «12балів», - учитель висловлює думку про те, що робота учня на уроці була наполегливою, яка обов'язково у перспективі принесе 12 балів. Або учень намалював машину, - учитель говорить про те, що старанна робота на уроці обов'язково забезпечить хорошу освіту, а відтак і роботу, гроші, машину).

Мета пісочної терапії (пісочна грамота, малювання піском, на піску, в тому числі кольоровим):

1) розвивати та корегувати тактильно-кінетичну чутливість та дрібну моторику рук (різноманітні візерунки усією поверхнею долоні, ребрами долоні, кулачками, окремими пальчиками, «ковзання» долонями або ребрами (як змія, машина тощо), зигзаго-подібні або кругові рухи, ходіння по поверхні піску пальчиками: по черзі, одночасно, одним; «гра на пісочному роєлі» тощо);

Фото 5.4. Заняття гуртка з піскотерапії

2) розвивати вміння та навички самостійно корегувати свої емоції засобами кольоротерапії (через загальноприйняті значення впливу кольорів та особисті їх уподобання учнем), релаксаційні вправи;

3) забезпечити здоров'язбережувальний ефект навчального процесу;

4) сприяти підвищенню естетичних потреб;

5) корегувати пізнавальні процеси (увага, уява, мислення, пам'ять);

6) розвивати та корегувати емоційну сферу дитини («Коли я

малювала цей малюнок, то...», «Коли я дивлюсь на картину на піску, то відчуваю...»)

7) розвивати художні здібності кожного учня, виходячи з індивідуальних можливостей;

8) «лікувати» дитячу душу за допомогою різноманітних засобів впливу на емоційно-чуттєву сферу дитини (спілкування, художня мова, гра, колір, рух тощо);

9) сприяти усуненню негативних соціально-психологічних новоутворень у структурі особистості;

10) розвивати вміння користуватися прийомами зображення в різних художніх техніках роботи з піском (малювання на піску, піском (в тому числі кольоровим), що дає змогу виявити здібності учнів та їх вроджених нахилів до певного виду зображувальної

діяльності;

11) прищеплювання навиків малювання за уявою, музикомалювання, усного ілюстрування за прочитаною чи прослуханою поезією;

Пісочна терапія при роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями дала хороші прогресивні результати. На сьогодні яскравим прикладом ефективності такої роботи є досягнення високої мотиваційності до навчально-пізнавальної діяльності. Саме зацікавленість учнів нестандартними методами навчання дало поштовх до покращення його результативності [10].

Фото 5.5. Заняття з піскотерапії

Використання пісочної терапії в системі дає можливість виховати особистість соціальноактивну, емоційностійку до життєвих проблеми, впевнену у власних силах, охочу до навчання протягом життя.

Що таке Мандала ?

Мандала (Mandala)-в перекладі з санскриту «коло» або «центр», це сакральний символ, який використовують при медитаціях в буддизмі, ритуальний предмет. Мандали можуть бути як зображеними на площині, так і об'ємними, рельєфними. Їх вишивають на тканині, малюють на піску, виконують кольоровими олівцями, фарбами і роблять з металу, каменю, дерева.

Малюнок мандала симетричний: зазвичай він являє собою коло з вираженим центром (Рис. 5.1).

Всередині кола більш-менш позначені основні напрямки-орієнтири, число яких варіюється.

Разом з тим, в складній геометричній композиції мандала можна зустріти самі різні елементи: квадрат, овали, криві лінії, трикутники. Мандали можуть бути як творами мистецтва, так і формами, створеними самою природою. Малюнки в окружностях були виявлені ще в стародавніх цивілізаціях і присутні в сучасному світі. Округла форма мандала завжди супроводжувала людину, наприклад, форма кола - головна риса багатьох священних центрів і доісторичних місць поклоніння і культу богів. Мандали знаходили в оселях чи хатинах, в печерах і в мегалітичних спорудах.

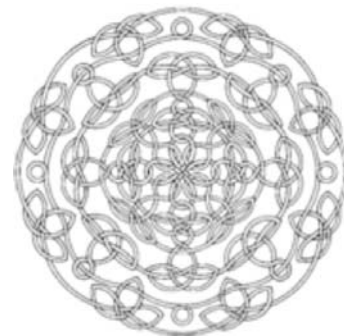

Рис. 5.1 Зразок мандала

«Метод мандала - це шлях до нашого центру, до відкриття нашої унікальної індивідуальності. Творча робота з мандалами може допомогти людині зміцнити зв'язок між свідомим і несвідомим «Я». К. Юнг.

Завдяки своїй унікальній концентричній формі мандала є ідеальною моделлю для заспокоєння, яка допомагає розслабитися і підходить у роботі з тими дітьми, які перебувають у відчутті стресу, напруги і нездатності концентрувати увагу.

Хто малює час від часу олівцем або фарбами, або хто пам'ятає, як робив це в дитинстві, знає, яке задоволення приносить творчість. Це відбувається в силу того, що під час малювання ми встановлюємо контакт з нашим внутрішнім «Я», з нашою інтуї-

цією і почуттями - будь то позитивні або негативні почуття, - які можуть нахлинати на нас під час творчого процесу.

Таким чином, зникає напруження, дитина заспокоюється, поліпшується стан внутрішнього світу.

Метод мандали слід використовувати:

- в цілях корекції емоційного стану;
- нормалізації поведінки (розфарбовування готових мандал-розмальовок);
- підвищення концентрації і внутрішньої рівноваги (наприклад, у гіперактивних дітей);
- корекція розладів дрібної моторики і нервового напруження;
- з метою діагностики і корекції конкретної проблеми (розфарбувати коло, яке символізує школу, сім'ю, образ «Я», дружбу, любов, гнів та ін);
- виховання терплячості та акуратності;
- психосоматичні проблеми;
- в цілях діагностики актуального настрою (розфарбовування білого кола).

48

Кольори, які вибираються для малювання мандали, розкривають багато інформації про дитину, яка інтуїтивно схильється до вибору улюбленого або актуального для настрою кольору. Цей вибір варіюється в залежності від душевного стану дитини. При виборі кольору діти зазвичай більш спонтанні, ніж дорослі. Ми не повинні забувати, що в дитинстві почуття виражати легше. При інтерпретації мандали потрібно пам'ятати, що, перш за все, перший крок - це намалювати мандалу, не думаючи про значення кольорів, які ми вибираємо, або про естетику остаточної роботи. Ми повинні відштовхуватися від структури мандали, від форми, яку заповнюємо нашими почуттями, нашим станом в даний момент. Після завершення малювання можна скористатися інтерпретацією кольору Люшера, прочитати про значення символів і знаків, але дуже важливо запитати у автора, як називається його мандала, що він відчуває, коли дивиться на неї, подобається вона йому чи не подобається, чи є бажання що-небудь змінити.

Фото 5.6. Індивідуальна робота з мандалою учня СЗОШ №39

При організації роботи з мандалами є певні підготовчі кроки. Перш за все, необхідно спокійне і відокремлене місце, де присутність інших людей не зможе перервати роботу. Це допоможе краще встановити зв'язок зі своїми почуттями, що дуже важливо. Також виявляється дуже ефективним і розслаблюючим прослуховування музики під час малювання, так як це робить нас більш вразливими до нашого внутрішнього ритму. Таким чином, ми впливаємо в процес заповнення намальованих форм своїм станом душі, своїми бажаннями і прагненнями.

Але, якщо мандали малюються в групі, це необхідно робити в тиші, адже робота в групі створює міцні зв'язки між усіма її членами.

З часом і з досвідом, можливо, дитині захо-

четься самостійно створити свої власні мандали. Тому можна малювати форми і потім розфарбовувати їх, приклеювати кольоровий папір, фотографії, черепашки, пісок, листя дерев, квіти, тканину, створювати альбом мандал, аналізуючи життєві процеси особистості. При цьому важливим є не тип предметів і матеріалів з чого створена мандала, а можливість висловити свої почуття [22].

Правила роботи з мандалами

- Якщо запланована робота з мандалами-розмальовками, то пропонується кілька мандал - нехай дитина сама обере за формою, за орнаментом, те що ближче їй за настроєм.
- Матеріали для роботи і кольорову гаму (олівці, фломастери, фарби, пастель, чорнило та ін.) дитина вибирає самостійно.
- Процес роботи обмежений тільки ступенем насичення, пересичення і задоволення роботою.
- Дорослий фіксує стани напруги / розслаблення, пов'язані з процесом роботи.
- Здійснюється принцип невтручання в роботу дитини без її згоди.
- Принцип уникнення оціночних коментарів з приводу роботи.
- Дитина, при бажанні, дає назву своїй мандалі як розфарбованій, так і створеній.
- Після роботи важливо дати можливість дитині поговорити про свої почуття, переживання з приводу роботи над мандалою і відносини до результату (допускаються коректні навідні запитання).

Рис. 5.2. Зразок Мандали

«Добре виконана Мандала-це книга, що містить у собі велику кількість інформації, але тому, хто захоче прочитати її символи, спочатку необхідно опанувати її мовою».

Роберт С.де Ропп.

Що таке метод проектів ?

Метод проектів - це система навчання та виховання, за якої діти здобувають та коригують знання й уміння в процесі планування й виконання поступово ускладнюваних практичних завдань проектів [6].

У процесі здійснення проекту діти синтезують знання, інтегрують інформацію суміжних дисциплін, шукають більш ефективні шляхи розв'язання задач проекту, спілкуються одне з одним та дорослим, спільна діяльність реально демонструє широкі можливості співробітництва, у ході якого діти ставлять мету, визначають оптимальні засоби її досягнення, розподіляють обов'язки, виявляють власну компетентність. Система проектів є також частиною інтерактивних методик.

За визначений час (від одного дня до 2-3 місяців) діти вирішують пізнавальне, дослідне, конструкторське або інше завдання. Необхідно також отримувати нові знання в ході розв'язання навчально — пізнавальної проблеми природничого типу. Вид проекту залежить від віку дитини і теми.

Класифікація методу проектів

За цільовою установкою

- ✓ ігрові;
- ✓ творчі;
- ✓ пізнавальні;
- ✓ вирішення проблеми;
- ✓ конструкційні;
- ✓ проект — вправа.

За змістом

- ✓ за змістом проекти переважно є міжпредметні, тому що інтегруються знання з історії, географії, природознавства.

За способом виконання

- ✓ колективні;
- ✓ індивідуальні;
- ✓ групові

За терміном виконання

- ✓ довготривалі
- ✓ короткочасні

Основні етапи і зміст проектної роботи

- **Аналітичний.** Розробка проекту — плану діяльності для досягнення поставленої мети. Дітям доведеться визначити основні кроки до своєї мети, подумати, до кого доведеться звернутись за допомогою, порадою, які книжки треба прочитати, які предмети, приладдя, „спорядження” згодяться при виконанні проекту, якими предметами слід навчитись користуватись.
 - **Практичний.** Виконання проекту (конкретні практичні дії чи ряд практичних кроків до поставленої мети).
 - **Презентаційний.** Підведення підсумків виконання проекту і визначення завдань для нових проектів (можливо, більш вузьких, що конкретизують реалізований проект чи розширюють його, або більш поглиблених і складних) [6].
- Використовуючи метод проектів, крім урахування психологічних, вікових особливостей дітей, дорослий має дотримуватись таких загальних методичних вимог.

Вимоги до створення проекту

1. Чітко визначити: коли і з якою метою буде виконуватись проект.
2. Місце та умови реалізації проекту (урок, позакласні заняття, домашнє завдання).
3. При потребі забезпечити належне обладнання.
4. Допомогти дітям опрацювати відповідну літературу, інформаційний матеріал.
5. Визначити етапи виконання проекту.
6. Здійснювати систематичний контроль за його виконанням, за оформленням зібраних матеріалів.

«Мої кроки від підніжжя до вершини»

Виконання проекту дітьми починається з визначення — «мої кроки від підніжжя до вершини», тобто з планування дій. Своєрідна схематична послідовність цих дій — на першій сторінці зошита, або на розгорнутих сторінках.

Тут також можуть бути різні малюнки, наклейки, прикріплені засушені квіти, листочки тощо. Можна на першій сторінці зошита наклеїти фотографію виконавця, а навколо неї малюнки птахів (проект «Годівничка»), рослин, тварин (проект «Я — чарівник»), діда Мороза, Снігуроньки, ялинки, сніжинок (проект «Ялинка»).

Алгоритм роботи над проектом

- Назва проекту.
- Відомості про виконавців.
- Тривалість і реалізація проекту.
- Мета і завдання проекту.
- Форми і методи реалізації.
- Оцінка результатів проекту.

Проект «Годівничка»

Тип проекту: індивідуальний, довготривалий, проект-завдання.

Мета: формування з дітьми екологічних знань, навичок; збагачення життєвого досвіду дітей

прикладом позитивної взаємодії з об'єктами природного середовища.

Завдання: встановити, які птахи прилітають до нас взимку.

Виконання проекту передбачає систематичні спостереження за видовим складом птахів, що прилітають взимку до годівнички.

Проект цілком доступний для виконання дітям. Його доцільно розділити на такі блоки:

52 **Перший етап** — це ознайомлення дітей з допомогою дорослого із зовнішнім виглядом кочових птахів, щоб вони могли їх упізнати, та з особливостями їх життя.

Другий етап — виготовлення годівнички (у співробітництві з батьками). Розвішати годівнички краще біля житла, щоб можна було в будь-який час бачити з вікна, чи є там корм і хто до неї прилітає.

Висновки: Хто прилітав? Хто найбільше сподобався? Чи вистачило корму? Як будемо зустрічати нових друзів наступної зими? Відповідь на кожне з наведених питань може стати предметом обговорення з дітьми [7].

Пам'ятка для батьків

1. Приділяйте увагу повсякденному спілкуванню з дитиною.
2. Стежте за власним мовленням.
3. Під час проектної діяльності говоріть спокійно, доброзичливо.
4. Не зловживайте словами «повинен», «треба».
5. Говоріть дітям «дякую», «вибач».
6. Давайте можливість дитині не тільки слухати, а й думати, висловлювати власні судження, брати активну участь у спілкуванні.
7. Ненав'язливо поправляйте дитину, яка неправильно промовила слово чи побудувала фразу, причому краще зробити це під час розмови, щоб не переривати спілкування.
8. Формуйте в дітей навички ввічливого спілкування: вміти вислуховувати співрозмовника, з повагою ставитися до його думки.

Методика Марії Монтессорі

Марія Монтессорі розробила свої дидактичні матеріали з урахуванням інтересів і потреб дітей та їхнього розвитку, вікових та індивідуальних особливостей, задач корекційно-виховного впливу, навчальних програм початкових класів спеціальних шкіл та організувала предметно-розвиваюче середовище відповідно до навчальних зон.

Марія Монтессорі - італійська лікарка, педагог, перша італійка, що стала докторкою медицини. Прославилася розробкою педагогічної «методики Монтессорі», яка полягає у вільному розвитку дітей [11].

Навчальні зони за Монтессорі

- ✓ Зона оволодіння навичками практичної повсякденної діяльності.
- ✓ Зона сенсорного розвитку.
- ✓ Зона математики.
- ✓ Зона розвитку мовлення;
- ✓ Зона космічного виховання [12].

53

Математика сприймається дітьми через сенсорні відчуття

«Дитина вчиться в процесі самостійної діяльності з матеріалами і поступово проходить шлях від хапання до розуміння, тобто від маніпуляцій руками до розуміння суті предмета,» - зазначала М. Монтессорі [23].

Математичні матеріали можуть бути використані у сучасних освітніх закладах вчителями та під час гри вдома з батьками як дидактичний роздатковий матеріал. Монтессорі-матеріали дозволяють пояснити дітям складні абстрактні математичні поняття та операції, тому їх можна активно використовувати як для вивчення нового матеріалу, так і для його закріплення.

Матеріали для
вивчення математики
(у підготовчому класі)

Дочислова математика (пропедевтичний період)

- ✓ Коричнева драбина (поняття товстий, тонкий, тонший, товщий);
- ✓ Рожева піраміда (поняття великий, малий, більший, менший);
- ✓ Червоні штанги (поняття довгий, короткий, довший, коротший);
- ✓ Кольорові таблички (колір).

Коричнева драбина

Фото 5.7. Робота з коричневою драбиною

Матеріали : 10 дерев'яних призм, кожна довжиною 20см. Бічні сторони — квадрати. Довжина ребер квадратів зменшується від 10см до 1см.

Мета : формування понять «товстий — тонкий». Розвиток моторики, координації рухів, формування порядкових структур.

Як працювати з матеріалом: на робочому килимку розкладаються без порядку призми. Дорослий бере найтовстішу призму, кладе її перед дитиною, бере наступну, тоншу, і кладе точно перед першою так, щоб довгі сторони обох призм дотикались одна до одної. Так

призми прикладаються одна до одної при дотриманні заданої закономірності побудови ряду. Будується драбина. Можна провести рукою по драбині, починаючи з найвищої і закінчуючи найнижчою сходинкою, або навпаки. Таким чином дитина розуміє закономірність зміни величин. Драбина розбирається призма за призмою. Дитина повторює вправу за дорослим. Вправа закінчена, коли матеріал покладено на своє місце.

54

Вправа

- ✓ Драбину будують за тим же принципом, лише починаючи з найтоншої призми.
- ✓ Призми викладають у вертикальному положенні одна на одну.
- ✓ Викласти драбину із закритими очима.
- ✓ Зміна заданого порядку призм 10-1 з урахуванням гармонії у вертикальному та горизонтальному напрямках: 10-5-9-4-8-3-7-2-6-1
- ✓ Або 10-1-9-2-8-3-7-4-6-5. через такі закономірності дитина може знайти багато варіацій роботи з матеріалом.
- ✓ Ряд призм 10-1 переривають, виймаючи з нього будь-яку призму, а дитина повинна вказати, в якому місці гармонія порушена.

Рожева башта

Матеріали: рожева башта складається із десяти кубиків різних розмірів. Довжина ребра найменшого кубика — 1см, довжина ребра найбільшого — 10см.

Мета: формування понять «великий — маленький». Розвиток моторики, координації рухів, вміння впорядковувати предмети.

Як працювати з матеріалом : місце для роботи — килимок, на якому довільно лежать кубики. Дорослий бере однією рукою найбільший куб і ставить його перед дитиною, бере наступний по величині куб і ставить зверху на перший. Кладучи кубики по порядку зменшення їх розмірів один на другий, одержуємо башту. При цьому слід звертати увагу дітей на рівні проміжки між боковими гранями меншого і більшого кубиків. Можна руками провести по бокових гранях башти знизу вгору і зверху вниз. Після

цього дитині стає зрозуміла закономірність зміни величин. Дитина повторює вправу. Робота закінчена, коли матеріал повернений на своє місце.

Фото 5.8. Робота з рожевою баштою

Вправа

- ✓ Викласти башту із зав'язаними очима.
- ✓ Варіації основної вправи кубики ставляться один за одним по діагоналі.
- ✓ Горизонтальному і вертикальному напрямках.
- ✓ Кубики так поставити один на другий, або один за другим, щоб кут із сторони кожного кубика співпадали. Найменший кубик ставимо на утворене вільне місце. Він є втіленням мірки виміру величин.
- ✓ Зміна заданого порядку 10-1 з урахуванням гармонії, у вертикальному і горизонтальному напрямках: 10-5-9-4-8-3-7-2-6-1
- ✓ Або 10-1-9-2-8-3-7-4-6-5.

Червоні штанги

Матеріали : 10 червоних дерев'яних штанг. Довжина найкоротшої 10см. Кожна наступна штанга довша від попередньої на 10см. Найдовша штанга довжиною 1м.

Мета : формування понять «довгий-короткий». Розвиток моторики, координації рухів, формування порядкових структур, підготовка до роботи з числовими штангами.

Як працювати з матеріалом : штанги лежать без порядку на килимку. Дорослий бере найдовшу штангу обома руками за кінці і кладе її на верхній край килимка. Проводить рукою по всій довжині штанги. Таким чином у дитини виникають уявлення про довжину штанги. Потім він бере коротшу штангу і кладе її під першою. При цьому звертається увага на те, щоб ліві кінці штанг лежали на одній прямій. Коли всі штанги впорядковані, дорослий про-

Фото 5.9. Робота з червоними штангами

водить рукою по сходинок побудованої драбинки. Так дитина інтуїтивно починає ро-

зуміти різницю довжин. Робота закінчена, коли штанги розкладають довільно на килимку. Дитина повторює вправу за дорослим.

Вправи

- ✓ Штанги кладуть одна на одну, щоб утворилася стіна.
- ✓ Штанги впорядковують із закритими очима.
- ✓ Впорядкування штанг в оберненій послідовності.
- ✓ Штанги кладуть одна на одну «навхрест».
- ✓ Із ряду 10-1 забирають одну штангу, інші зсовують. Дитина повинна помітити, яку штангу забрали.
- ✓ Заданий порядок 10-1 змінюють, враховуючи гармонію: 10-5-9-4-8-3-7-2-6-1 або 10-1-9-2-8-3-7-4-6-5.
- ✓ Скласти відповідні штанги, щоб отримати дві штанги однакової довжини.
- ✓ Побудувати рівносторонній п'ятикутник, використовуючи всі штанги.
- ✓ Виміряти штангами довжину.
- ✓ Комбінаційні ігри з рожевою баштою, коричневою драбиною та іншими Монтессорі-матеріалами.

Кольорові таблички

56

Фото 5.10. Робота з кольоровими табличками

Матеріали : кольорові таблички (колір та його відтінки)

Мета : правильний підбір і знання кольорових відтінків, розвиток дрібної моторики.

Як працювати з матеріалом: таблички одного кольору перемішуються. Дорослий вибирає 2 таблички найбільш контрастні по тону, порівнює їх між собою. Потім розкладає всі інші таблички, щоб отримати кольоровий ряд табличок, тон яких міняється рівномірно.

Вправи

- ✓ Із впорядкованого кольорового ряду забирають табличку і ряд зсовують. Дитина повинна знайти місце, де відтінок змінюється дуже різко.
- ✓ Робота з табличками кількох кольорів.
- ✓ Викласти кольорові ряди від центру по променях.
- ✓ Вправи на запам'ятовування: дорослий розкладає таблички жовтого, червоного і синього кольорів, всі інші таблички розкладаються в інших місцях. Дорослий вказує дитині на одну з табличок на робочому столі і пропонує принести таблички такого ж кольору.

**Приклад застосування методики
Марії Монтессорі
під час закріплення понять «товстий, тонкий, товщий, тонший».
Робота з Коричневою драбиною.**

- ✓ Покажіть найтовстішу сходинку драбини.
- ✓ Покажіть найтоншу сходинку драбини.
- ✓ Покажіть сходинку тоншу за найтовстішу, але товщу за всі інші. З драбини вилучено кілька призм.
- ✓ Полагодьте драбину, повертаючи на місце її частини. Дорослий показує дитині одну із призм.
- ✓ Покажи сходинку товстішу за цю.
- ✓ Покажи всі сходинки, які тонші за дану.

За аналогією використовують Рожеву піраміду (під час вивчення понять «малий, великий, більший, менший»), Червоні штанги (під час вивчення понять «довгий», «короткий», «довший», «коротший»)

Під час вивчення основних кольорів можна використовувати лише частину карток (з основними кольорами).

**Приклад застосування методики
Марії Монтессорі під час вивчення та закріплення кольорів.**

- ✓ Покажи жовту картку (зелену, синю, червону).
- ✓ Знайди усі картки зеленого кольору.
- ✓ Покажи картку, кольору неба, кольору помідора, кольору сонечка тощо.
Пізніше, коли вивчаються додаткові відтінки, можна використати складніші вправи.
- ✓ Вибери картки кольору осені.
- ✓ Вибери зимові кольори.
- ✓ Виклади квіточку гарного настрою (або сонячного дня).

*Пам'ятайте,
який би метод навчання ви не обрали для дитини, все залежить
від індивідуальних можливостей та мети навчання!*

Особливості роботи з текстом

Робота по ознайомленню з текстами літературних творів у дітей з інтелектуальними порушеннями проводиться в декілька етапів:

- ✓ **1-й етап:** виховання емоційного відношення до текстів. Вміння емоційно правильно реагувати на зміст прослуханого тексту краще проводити на фольклорному матеріалі — віршиках, потішках, чистомовках, скоромовках.
- ✓ **2-й етап:** навчання дітей уважно слухати текст, що читає вчитель, спираючись на наочний матеріал, розуміти його та відповідати на прості питання (Хто? Що зробив? і т. д.). Перші тексти добирати невеликі за обсягом, з простим сюжетом та малою кількістю персонажів.
- ✓ **3-й етап:** до попередніх завдань додається вміння відповідати на питання за змістом тексту.
- ✓ **4-й етап:** навчання дітей детальному та стислому переказу тексту.
- ✓ **5-й етап:** розвиток вмінь слухати, читати, переказувати текст, а також давати характеристику героям твору та їхнім вчинкам [21].

**Прийоми роботи,
що спрямовані на полегшення розуміння дітьми текстів літературних творів:**

58

- ✓ адаптування текстів;
- ✓ виразне читання та переказування тексту вчителем;
- ✓ розгляд сюжетних малюнків та ілюстрацій;
- ✓ повторне читання вчителем або учнями;
- ✓ бесіда за змістом;
- ✓ театралізація сюжету.

План роботи над текстом:

1. Підготовка до читання та словникова робота
2. Читання тексту вчителем з паралельним проведенням словникової роботи та пояснення деяких моментів змісту тексту.
3. Перевірка первинного сприймання тексту.
4. Мовна розминка або словникова робота над словами, що важко читаються та промовляються.
5. Читання частин тексту учнями з паралельним переказом прочитаної частини.
6. Аналіз тексту. Відповіді по змісту прочитаного з елементами вибіркового читання.
7. Характеристика дійових осіб.
8. Різні види роботи над текстом. Удосконалення навички читання.
9. Підготовка до стислого переказу.
10. Переказ тексту.

1. Підготовка до читання та словникова робота:

- звернення до попереднього досвіду учнів;
- бесіда або розповідь вчителя з використанням наочного матеріалу;
- словникова робота перед ознайомленням тексту — пояснення значення слів, без розуміння яких важко сприймати літературний твір в цілому. Для пояснення значень слів використовують такі прийоми: показ предмета, муляжу або зображення на малюнку.

Для пояснення деяких слів використовують синоніми, антоніми або вводять слово в словосполучення чи речення.

2. Читання тексту вчителем з паралельним проведенням словникової роботи та пояснення деяких моментів змісту тексту.

Головна умова — дозоване читання (читання речення з наступним поясненням, абзацами, логічно завершеними частинами). Цей корекційний прийом полегшує сприймання дітей великих та важких текстів.

Обов'язково при ознайомленні з текстом всі твори читає вчитель, а діти слухають, заклавши підручники. Відкрита книга відволікає увагу дитини: темп читання вчителя учню недоступний і слідкувати тоді стає важко. Намагаючись знайти слово в тексті, дитина губить логічний ланцюжок змісту, не бачить міміки та жестів читаючого.

3. Перевірка первинного сприймання тексту.

4. Мовна розминка або словникова робота над словами, що важко читаються та промовляються.

5. Читання частин тексту учнями з паралельним переказом прочитаної частини.

6. Аналіз тексту. Відповіді по змісту прочитаного з елементами вибіркового читання.

Велике значення для розуміння прочитаного має аналіз змісту. Запитання ставляться в такій послідовності як розташовані речення в тексті. Такий розбір багаторазово повертає дітей до твору, допомагає їм оволодіти прийомом вибіркового читання.

7. Характеристика дійових осіб.

8. Різні види роботи над текстом. Удосконалення навички читання.

Щоб не викликати швидкої втоми, кожний раз при повторному читанні потрібно змінювати вид роботи над текстом:

- читання «ланцюжком»,
- вибіркоче читання,
- комбіноване читання (визначається речення для читання хором; необхідно вчасно включитися в це читання),
- читання парами.

9. Підготовка до стислого переказу.

Читання з поступовим скороченням тексту. Діти убирають речення чи слова, які можна опустити.

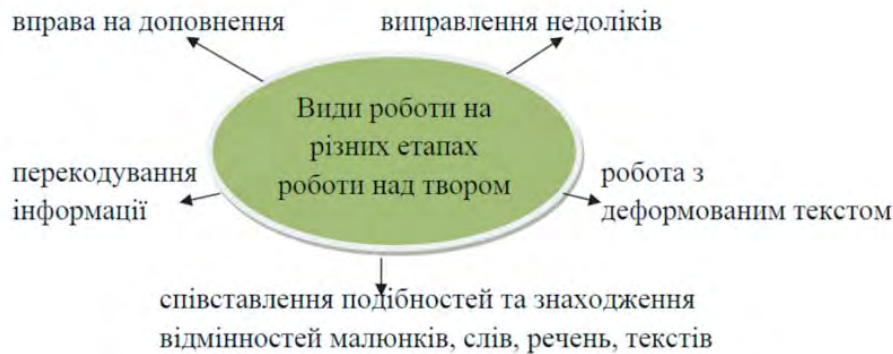
10. Переказ тексту.

Існує багато прийомів навчання переказу тексту, але не всі вони ефективні в роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями. Найбільш оптимальними є такі види роботи:

- 1) зразок переказу — головний прийом в роботі з дітьми з особливими потребами;
- 2) підказка потрібного слова чи цілого речення;
- 3) закінчення дітьми переказу, що розпочав учитель;
- 4) переказ тексту за планом у вигляді вказівок чи уточнюючих запитань. При цьому слово «план» не використовується;

5) підказка варіантів сюжету [14].

Вправа на доповнення — прийом, оснований на роботі з незакінченими реченнями, які необхідно доповнити, використовуючи інформацію з прочитаного тексту;

Виправлення недоліків — визначення та виправлення мовних та змістовних порушень в тексті;

Співставлення подібностей та знаходження відмінностей малюнків, слів, речень, текстів.

Перекодування інформації — перенесення вербальної інформації (текст, речення, слово) у невербальну (малюнок, жест, міміка) та навпаки;

Робота з деформованим текстом [20].

Доброзичливо, а не насильно прилучайте дитину до читання.

Необхідно обов'язково сформувавши у дитини потребу та бажання читати. Для цього корисно пропонувати книги, які їй цікаві.

Не наполягати, щоб дитина читала тільки вголос. Корисно щоденно читати вголос всього кілька хвилин для відпрацювання темпу та закріплення навичок читання. Добре заохочувати дитину та переконувати її, що труднощі в оволодінні навичками читання можна та потрібно подолати.

6. ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Короткий огляд розділу

- ✓ Що таке дидактична гра?
- ✓ Дидактичні ігри для розвитку та корекції навичок читання і письма дітей з інтелектуальними порушеннями.
- ✓ Дидактичні ігри для розвитку математичних умінь дітей з інтелектуальними порушеннями.

Джерело: : http://www.ksvschool.by/wp-content/uploads/2016/08/1_1-1.png

Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку.
Гра — це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живлющий потік представлень, понять. Гра — це іскра, що запалює вогник допитливості.

Гра слугує ефективним засобом корекції порушень психофізичного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями. Зокрема, за допомогою різних видів ігор:

- стимулюється психічна і фізична активність учнів;
- розвивається організованість;
- підвищується самопочуття;
- формується впевненість у собі;
- створюються умови для виправлення вад і подальшого розвитку пізнавальної діяльності, моторики;
- розвиваються моральні якості;
- виховується ініціативність;
- створюються передумови включення у суспільну діяльність.

62

Що таке дидактична гра?

Дидактичні ігри — це метод занять з дітьми у формі спеціальних розвиваючих ігор, що є способом активного навчання. Основу дидактичних ігор становить розвиток пізнавальної сфери дитини.

Цінність дидактичних ігор

1. Розвивають пізнавальні здібності дитини;
2. Сприяють засвоєнню знань;
3. Мають розвиваючу цінність;
4. Виховують моральні якості: чесність, справедливість, вимогливість,

Структура дидактичної гри

1. Ознайомлення з ходом гри.
2. Пояснення змісту та правил гри.
3. Демонстрація ігрових дій.
4. Розподіл ролей.
5. Підведення підсумків гри.

Види дидактичних ігор

1. Ігри з предметами або іграшками.
2. Настільні ігри.
3. Словесні ігри.

У системі навчання і виховання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку активно використовуються дидактичні (навчальні) ігри, які розвивають пам'ять, спостережливість, уяву, мислення, мовлення, сенсорні орієнтації дітей у розмірах, формах, кольорах, максимально задіючи інтелектуальний потенціал у пізнанні світу і себе.

Період навчання грамоти — один з найважливіших у житті дітей, коли розвивається їхнє мислення і мовлення, зростає свідомість, формується особистість у цілому.

Основна його мета — забезпечити розвиток умінь і навичок усного мовлення, сформувати певне коло знань про мову і мовні уміння [15].

У даний період слід використовувати ігри для загального і мовленнєвого розвитку дітей. Ці ігри ґрунтуються на мовному матеріалі, але мають на меті не лише мовний, а й загальний розвиток дітей, зокрема розвиток їх пам'яті, уваги, кмітливості, вміння класифікувати предмети, порівнювати їх, диференціювати.

Дидактичні ігри в період навчання грамоти, можна умовно поділити на такі види:

- ігри добукварного періоду;
- ігри букварного періоду.

Ігри добукварного періоду

Слова — назви предметів, ознак, дій

Гра «Хто це? Що це?»

Мета. Формувати вміння визначити слова, що відповідають на питання хто? що?

Правила гри. Назви предмети, зображені на малюнку. Обведи зеленим олівцем малюнки, на яких зображено неживі предмети, а синім — із зображенням живих істот. Постав запитання до кожного із них — «Хто це?» або «Що це?»

Рис.6.1

Гра «Який? Яка? Яке?»

Мета. Формувати вміння підбирати слова, що відповідають на питання який? яка? яке?

Правила гри. Розглянь малюнки. Розкажи про цих лісових звірят, використовуючи слова — назви ознак. Розфарбуй стільки кружків, скільки слів-ознак ти підібрав. Назви ці слова.

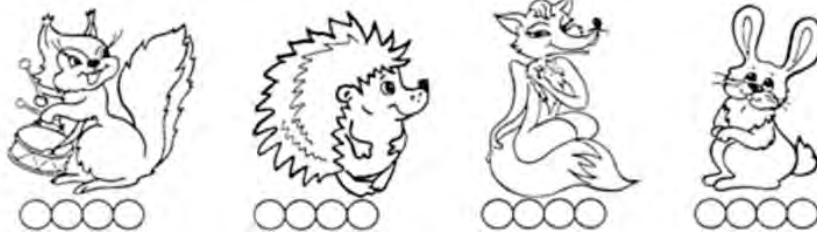

Рис.6.2

Гра «Предмет чи дія?»

Мета. Формувати вміння розрізняти слова, що вказують на предмет, або його дію.

Правила гри. Роздивись малюнки. Розфарбуй у жовтий колір кружечки біля малюнків, де зображено тільки предмети, а в червоний — де зображено дію.

Рис.6.3

**Склад. Поділ слів на склади. Наголос.
Наголошений склад**

Гра «Знайди схему»

Мета. Вдосконалювати вміння ділити слова на склади.

Правила гри. З'єднай малюнки з відповідними складовими схемами.

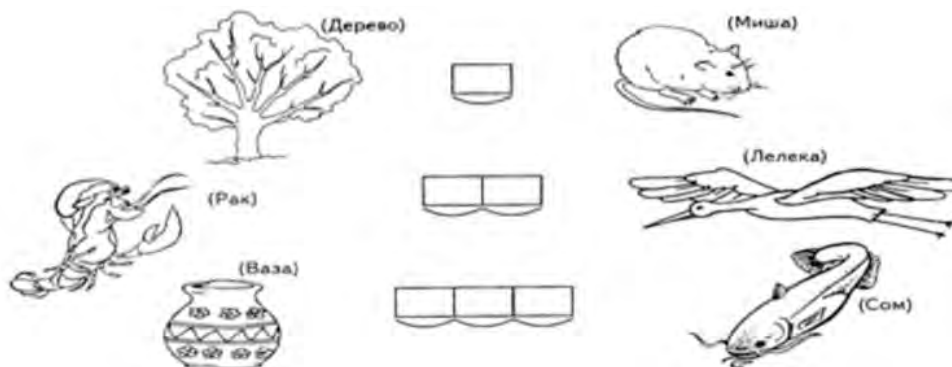

Рис.6.4

Гра «У гостях»

Мета. Вдосконалювати вміння ділити слова на склади.

Правила гри. Пригости солодощами Буратіно і Мальвіну. При цьому Буратіно пригости стравами, назви яких мають три склади, а Мальвіну — стравами, назви яких складаються з двох складів.

Рис.6.5

Голосні, тверді та м'які приголосні звуки. Їх позначення

Гра «Збери урожай»

Мета. Формувати вміння розрізняти голосні та приголосні звуки.

Правила гри. «Зібрати» у кошик із позначкою голосного звука фрукти, назви яких починаються з голосного звука, а у кошик з позначкою приголосного звука — ті фрукти, у назвах яких перший звук — приголосний.

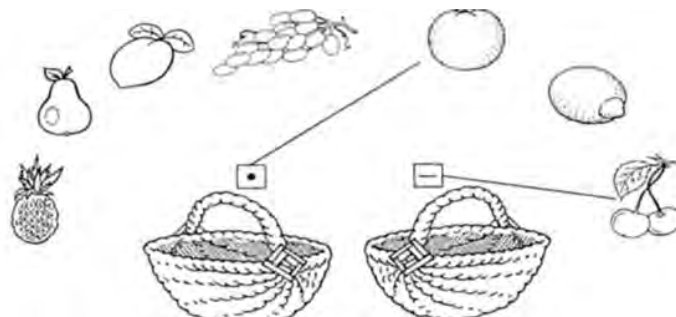

Рис.6.6

Гра «Визнач місце»

Мета. Формувати вміння розрізняти тверді та м'які приголосні звуки.

Правила гри. Обведи синім олівцем предмети, у назвах яких є твердий приголосний звук [н]. Визнач, у якому місці слова він знаходиться (на початку, в середині чи в кінці). У рамці під кожним малюнком зафарбуй відповідно перший, середній чи останній квадратик. Розфарбуй предмет, назва якого починається з м'якого приголосного [н'].

Рис.6.7

Гра «Назви перший звук у слові»**Мета.** Формувати вміння виділяти перший звук у слові.**Правила гри.** Дорослий називає слова за малюнками, виставленими на дошці, випускаючи перший звук. Діти відгадують, що це за слово.

...уба [ш] (шуба) ...орона → [в] (ворона)

Звуковий аналіз слів**Гра «Полічи»****Мета.** Формувати вміння визначати кількість звуків у слові.**Правила гри.** Під кожним малюнком, у рамці, намалюй стільки кружечків, скільки звуків у слові.

Рис.6.8

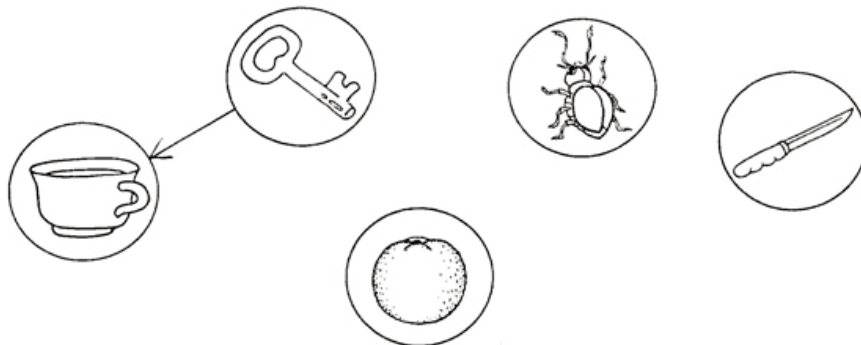
Гра «Сплети намисто»**Мета.** Формувати вміння визначати перший і останній звук у слові.**Правила гри.** З'єднай малюнки лінією так, щоб кожне наступне слово починалось на останній звук попереднього слова.

Рис.6.9

Гра «Стільки пальчиків — скільки звуків»**Мета.** Формувати вміння визначати кількість звуків.**Правила гри.** Діти закривають очі. Учитель називає звуки, а діти показують кількість на пальчиках. НВ; АОУС і т.д.**Ігри букварного періоду****Гра «Мовчанка»****Мета.** Формувати вміння визначати перший звук та співвідносити його з відповідною буквою.**Правила гри.** Дорослий показує малюнок, а діти мовчки записують букву, з якої

починається назва зображеного предмета.

Гра «Викресли зайве»

Мета. Розвивати увагу та спостережливість.

Правила гри. Закреслити зайві букви у рядках.

А А А А У А А у у у у а у у
а а у а а а а У У У У У А У

Гра «Лабіринт»

Мета. Розвивати увагу та спостережливість.

Правила гри. Покажи стрілочкою, якою стежкою має піти кожна з маленьких букв, щоб дістатися до своїх великих подруг.

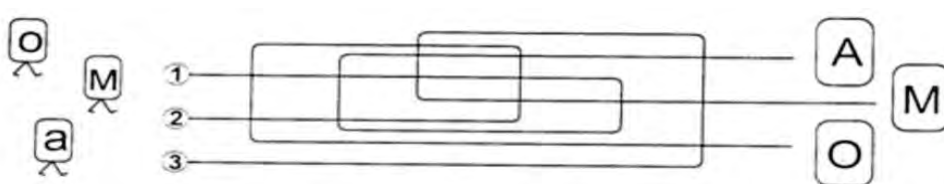

Рис.6.10

Гра «Допиши»

Мета. Розвивати сприймання, просторову орієнтацію та пам'ять.

Правила гри. Допиши елемент букви біля крапки.

Рис.6.11

Гра «Будь уважним»

Мета. Розвивати увагу, сприймання, просторову орієнтацію та пам'ять.

Правила гри. Закресли неправильно написані букви. Обведи правильні.

А У М А в у ш а о

Рис.6.12

Гра «Хто уважний»

Мета. Розвивати сприймання, увагу та спостережливість.

Правила гри. Уважно прочитай. Закресли зайві букви.

Рис.6.13

Гра «Букви на прогулянці»**Мета.** Розвивати сприймання, увагу та спостережливість.**Правила гри.** Збираючись на прогулянку, букви вишикувалися парами. Назви, які букви стоять у кожній парі.

МН ПЦ УА ЯР ШГ ЧО

Рис.6.14

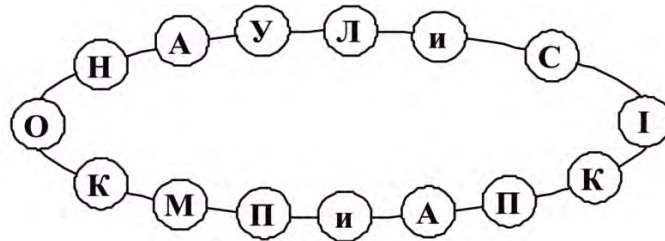
Гра «Розфарбуй намисто»**Мета.** Вдосконалювати вміння розрізняти голосні та приголосні звуки та співвідносити з буквами, які вони позначають.**Правила гри.** Розфарбуй намистини з буквами, що позначають голосні звуки - червоним кольором, а намистини з буквами, що означають приголосні звуки — синім.

Рис.6.15

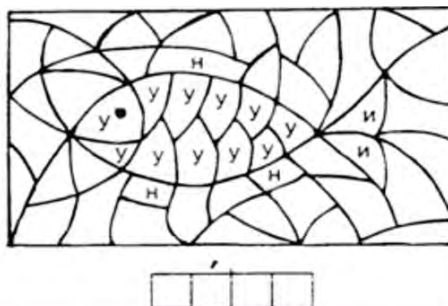
Гра «Слова-загадки»**Мета.** Розвивати мислення та уяву.**Правила гри.** Дорослий пише на дошці першу букву, наприклад Л, і пропонує дітям відгадати, яке слово він хоче написати. Діти називають різні слова, які починаються з Л. Дорослий пише наступну букву — И. На дошці — склад ЛИ. Діти знову називають слова, які мають перший склад ЛИ. Далі вчитель пише букву П. Нарешті вчитель пише А. Діти читають і записують слово.**Гра «Хто уважний» або «День — ніч»****Мета.** Розвивати пам'ять, увагу та спостережливість.**Правила гри.** Дорослий на набірному полотні викладає слово. Діти уважно читають, називають букви. Потім заплющують очі, а вчитель змінює слово. Діти розплющують очі, читають слово і кажуть, що змінилося в слові.**Наприклад:** тік — кіт, сир — рис, пилка — липка.**Гра «Чарівні малюнки»****Мета.** Розвивати увагу, вдосконалювати вміння звукового аналізу слів.**Правила гри.** Розфарбуй фрагменти з літерою «и» червоним кольором, з літерою «у» — зеленим, з літерою «н» — жовтим кольором. Решту малюнка зафарбуй блакитним кольором. Що з'явилося на малюнку? Запиши звукову схему слова «риба».

Рис.6.16

Гра «Що сховали букви?»

Мета. Вдосконалювати вміння розрізняти голосні і приголосні звуки та букви, що їх позначають.

Правила гри. Розфарбуй фрагменти з голосними червоним кольором, а фрагменти з приголосними — синім.

Рис.6.17

Гра «Що сховали букви?»

Мета. Розвивати фонематичний слух, увагу.

Правила гри. З кожного слова втекла і сховалась буква. Знайди її та постав на місце.

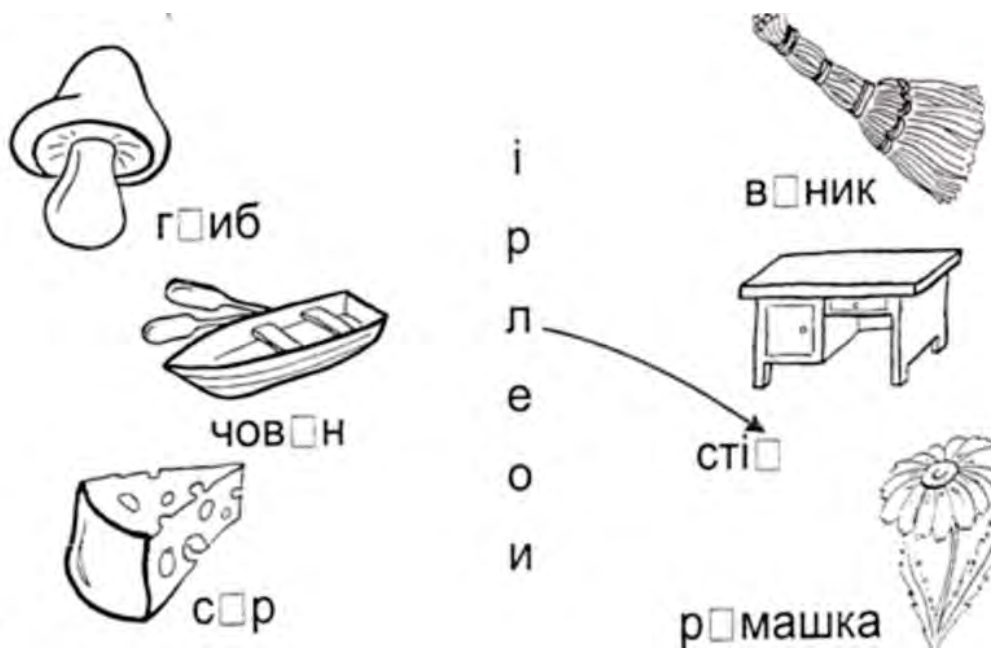

Рис.6.18

Після успішного опанування дітьми навчання грамоти слід приділити належну увагу розвитку навичок читання та письма, використовуючи спеціальні дидактичні ігри - вправи, які формують навички свідомого, правильного, швидкого читання і письма [15].

Ігри — вправи для розвитку навичок читання і письма

Вправа-гра «Впіймай на гачок»

Правила гри. Зачитується набір слів, діти повинні визначити слово, яке звучить по-іншому.

Ріс — ріс — ріс — ліс
Гора — гора — нора — гора
Мишка — миска — мишка — мишка

Рис.6.19

Вправа-гра «Складіть та прочитайте прислів'я»

Правила гри. Діти читають слова, визначають правильну послідовність слів. Зачитують прислів'я: «Казки маленькі, а розуму в них багато».

Казки	багато.	маленькі,	в них	а розуму

Рис.6.20

Вправа-гра «Хмаринка»

Правила гри. На паперовій хмаринці прикріплюють букви. Вчитель швидко показує деякі з них. Учні повинні уважно стежити за ним, щоб прочитати слово.

(Слова: оса, сова, вовк, лось, заєць, лисиця.)

— Які слова зайві? Чому?

Рис.6.21

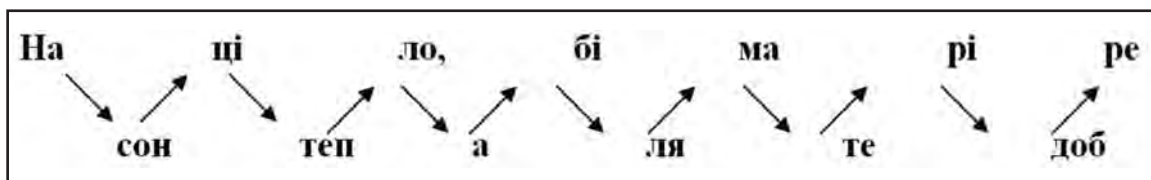
Вправа-гра «Прочитайте прислів'я»

Рис.6.22

Вправа-гра «Прочитайте та доберіть слова»

Холодний, біло-сріблястий, пухнастий, скрипучий ... (сніг).

Легка, ніжна, м'яка, тендітна, снігова, химерна ... (сніжинка).

Святкова, новорічна, струнка, зелена ... (ялинка).

Вправа-гра «Доповніть слова»

Правила гри. Учні читають склади, доповнюють його «зимовими словами».

Сні***** (г, жок, жинка, говик, жка...)
 Заме***** (ти, рз, тіль, сти ...).
 Моро***** (з, зний, зець, жений, зиво ...).

Вправа-гра «Складіть слово»

Правила гри. - В словах цих пропущені букви не марно — з них скласти слово зможеш ти гарно.

		з	о		и	т				
	р	у	ч		а					
			п		р	т	ф	е	л	ь
п	е	н	а							
			п		р	т	а			

Рис.6.23

Вправа-гра «Знайдіть кінець прислів'я»

Птах сильний крильми, Дружба — Людина без друзів,	найбільший скарб! що дерево без коріння. а людина друзями.

Рис.6.24

Вправа-гра «Прочитайте анаграми»

Правила гри. — Прочитайте, які птахи злетілись до годівничок.

УБГОЛ (голуб)	СОРАКО (сорока)
РОНАВО (ворона)	РГУСНІ (снігур)
НИСИЧКА (синичка)	РОЦЬБЕГО (горобець)

Рис.6.25

Вправа-гра «Прочитайте деформовані прислів'я»

бреДо муто, хто в ємусво мідо. (Добре тому, хто в своєму домі.)
 маНе без някоре лиросни, а нас, дейлю, без ківБатьнищи. (Нема без кореня рослини, а нас, людей, без Батьківщини.)

Вправа-гра «Склади сім'ю»

Правила гри. Діти читають перший рядок. За зразком добирають інші слова.

Гусак — гуска — гусенята
 Кіт - -

Півень - -

Качур - -

Горобець - -.....

Вправа-гра «Плутаниця»

Правила гри. Діти читають речення. Визначають помилки. Читають правильний варіант.

Вірний, як вовк.
 Голодний, як їжак.
 Неповороткий, як лисиця.
 Колючий, як пес.
 Хитрий, як ведмідь.

Вправа «Запишіть слова у правильному порядку»

Завдання. Прочитайте слова, назвіть останній звук кожного слова. Запишіть спочатку ті слова, що закінчуються на голосний звук, потім ті, що закінчуються на приголосний.

Калина, тополя, верба. Край, клен, осінь, ліс, кедр, ясен.

Вправа «Поділіть текст на речення»

Завдання. Прочитайте текст, виділіть кожне речення. Спишіть речення. Початок речення пишеться з великої літери, у кінці речення поставите крапку.

Віє холодний вітер часто іде дощ листя на деревах жовтіє.

72

Вправа-гра «Поділіть слова на склади»

Правила гри. Назвати спочатку односкладові слова, далі — двоскладові і трискладові.

Грак, шпак, дя-тед, о-рел, го-луб, пта-хи, го-ро-бець, зо-зу-ля.

Вправа «Складіть речення з поданих слів».

1) *Мар'янки, кролів, У, дев'ять. (У Мар'янки дев'ять кролів.)*

2) *добре, в, їм, клітках, дерев'яних. (Їм добре в дерев'яних клітках.)*

Гра «Утворіть нове слово за цифрами».

В	И	Н	О	Г	Р	А	Д	876	3457	5678	1437
1	2	3	4	5	6	7	8	(ДАР)	(НОГА)	(ГРАД)	(ВОНА)

Гра «Шифрувальник»

Правила гри. «Розшифрувати» останнє слово в реченні, використовуючи нумерацію цифр.

З К Л О С У Я Ь Під деревом причаїлась маленька **241637** (козуля).
 1 2 3 4 5 6 7 8 До лісового струмка поспішає **3458** (лось).

Гра «Доберіть слова».

Правила гри. Добрати якомога більше слів до теми «Школа».
(Дзвінок, клас, коридор, приміщення, підручник, зошит, ручка, портфель, пенал, парта, їдальня, перерва, урок, учитель, учень, директор, щоденник, задача, лінійка, дошка та ін.)

Гра «Відгадайте слово».

Правила гри. За ознаками відгадайте хто це? чи що це?

Рідна, мила, привітна (хто?)

Охайний, старанний, відповідальний (хто?)

Тепле, яскраве, весняне (що?)

Вправа «Запишіть речення по порядку».

Завдання. Запишіть речення в такому порядку, щоб вийшла зв'язна розповідь. Доберіть заголовок.

1. Прилетів старий дрізд.
2. Кіт побачив на дереві гніздо, у якому пищали пташенята.
3. Кіт злякався і втік.
4. Він поліз на дерево.
5. Він став клювати kota.

Вправа «Закінчіть речення за зразком».

1. Ведмідь великий , а білочка маленька. 2. Тополя висока, а бузок

3. Дорога широка, а стежка

4. Молоко рідке, а сметана

Вправа «Поширте речення словами».

Взимку бувають морози. Для звірів і птахів зима — ворог.

Дуже під снігом схована їжа. Птахи і звірі наближаються до

осель у пошуках їжі. Допоможіть братам

(Слова для довідок: нашим меншим, сильні, людських, глибоко, багатьох.)

Вправа «Утворіть словосполучення».

Ішов

Мчав

Біг

Летіла

Скакав

Повзла

кінь

мандрівник

ракета

черепаха

автомобіль

собака

Вправа-гра «Замініть літеру».

Правила гри. Замініть в кожному слові виділену букву так, щоб вийшло нове слово, яке відрізнялося б приголосним звуком.

Сон — сом; море — горе; рак — мак; лід — ліс; орел — осел; дуб — зуб. [3, 9, 20].

Граючись, діти вчаться читати, писати, лічити, розв'язувати задачі, конструювати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати, робити самостійні висновки, обґрунтовувати їх.

Гра дає змогу легко повернути увагу й тривалий час підтримувати в дітей інтерес до тих важливих і складних завдань, на яких у звичайних умовах зосередити увагу не завжди вдається. Одноманітне розв'язування прикладів стомлює дітей, виникає байдужість до навчання. Проте розв'язування цих самих прикладів у процесі гри стає для дітей вже захоплюючою, цікавою діяльністю .

Ігри для розвитку математичних умінь

Лічба предметів. Просторові відношення

Гра «Віднови малюнок»

Правила гри. Дорослий малює землю, небо, ялинку, хмарку.

— Розмістіть сонце над хмаркою, пташку на ялинці, грибок під ялинкою, їжачка попереду ялинки.

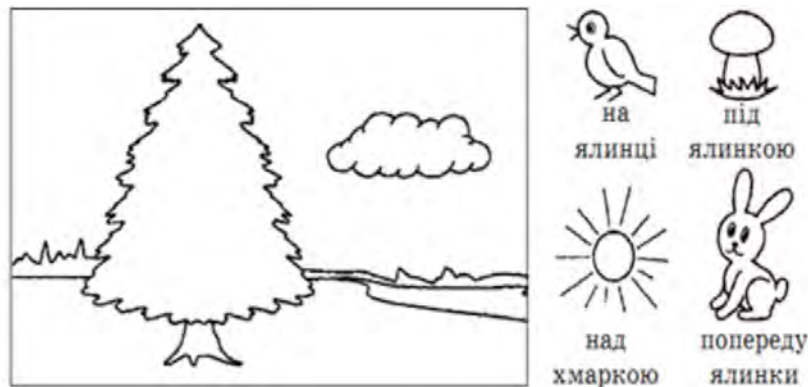

Рис.6.26

74

Гра «Що змінилося?»

Правила гри. Діти заплющують очі, а дорослий міняє місцями іграшки на столі. Розплющивши очі, діти називають, що змінилося у розміщенні предметів, використовуючи порядкову лічбу. Переможець — той, хто назве правильно всі зміни.

Гра «Не помились!»

Правила гри. Виставити, або на ілюстраціях показати 7 тварин (будь-які). Швидко запитати:

- Скільки всього тварин?
- Хто стоїть першим?
- Хто стоїть четвертим?....останнім?....третім?
- Хто стоїть перед.....?
- Хто стоїть після...?
- Хто стоїть між...?
- Хто стоїть ліворуч?... праворуч?
- Назви сусідів.....

(Це гра на розташування предметів, встановлення порядкового номеру, визначення кількості. Окрім того вона є підготовчою вправою до вивчення теми наступного і попереднього числа).

Гра «Будь уважний»

- Скільки вушок у зайців? (Два)
- Скільки крил у горобців? (Два)
- Скільки ніг у гусака? (Дві)
- Скільки вух у борсука? (Два)

РОЗДІЛ 6.

Дидактичні ігри для дітей з інтелектуальними порушеннями

Скільки рук у Попелюшки? (Дві)
Скільки п'ятачків у Хрюшки? (Один).

Гра «Покажи відповідне число».

Правила гри. Дорослий називає число, демонструє цифру, а діти показують відповідну кількість силуетних картин. Полічи. Покажи цифрові картинки.

Гра «Третій «зайвий»»

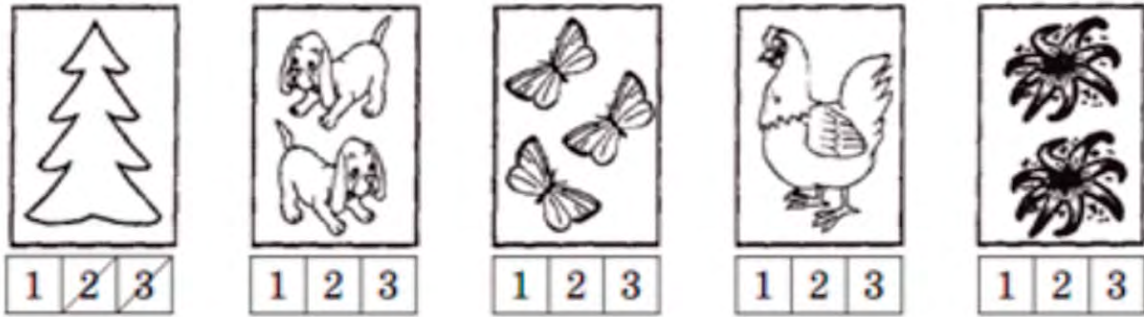

Рис.6.27

Гра «З'єднайте цифру з відповідною кількістю предметів»

Правила гри. Домалюйте потрібну кількість крапок, впишіть пропущені цифри.

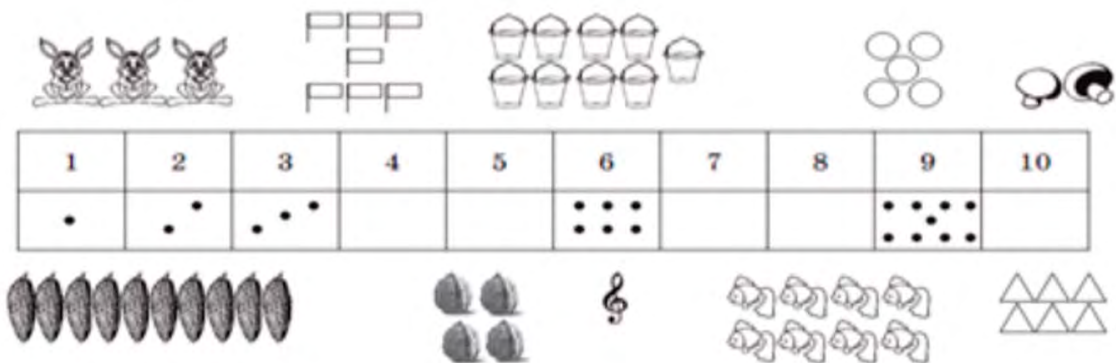

Рис.6.28

Додавання і віднімання в межах 10

Гра «Засели цифри в будиночки»

Правила гри. Повторити склад чисел. Записати цифри у пусті квадратики.

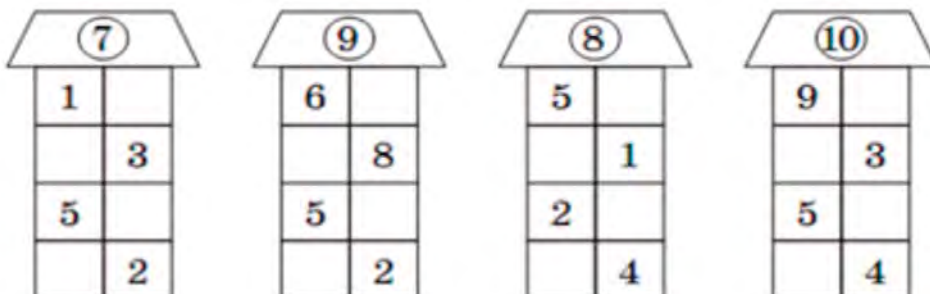

Рис.6.29

Гра «Обери й обчисли»

Правила гри. Розв'язати приклади, записані у трикутниках.

Рис.6.30

Гра «Футбол»

Правила гри. Малюнок воріт із числами, між ними записані прикладів. За сигналом дорослого двоє дітей одночасно починають розв'язувати стовпчики прикладів. Результати знаходять в одних чи других воротах і проводять стрілку до відповідних прикладів. Хто швидше заб'є всі голи, той виграє.

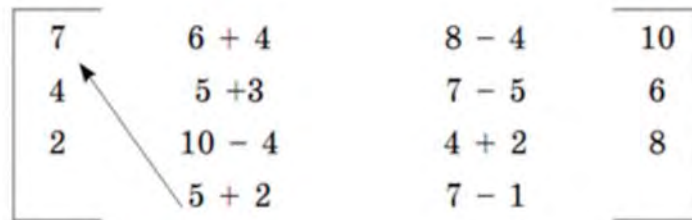

Рис.6.31

76

Гра «Знайди пару»

Правила гри. Дітям потрібно з'єднати картки з однаковими результатами обчислень.

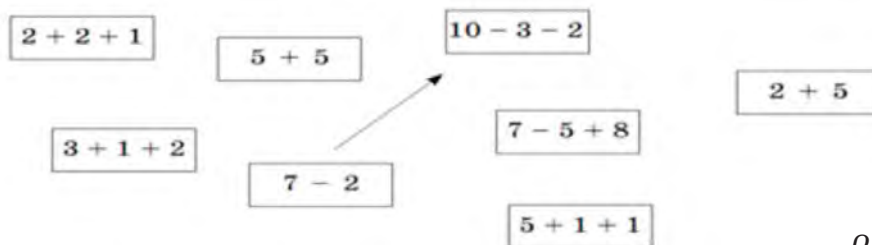

Рис.6.32

Гра «Допоможи бджілкам»

Правила гри. Розв'язати приклади і підібрати відповідь.

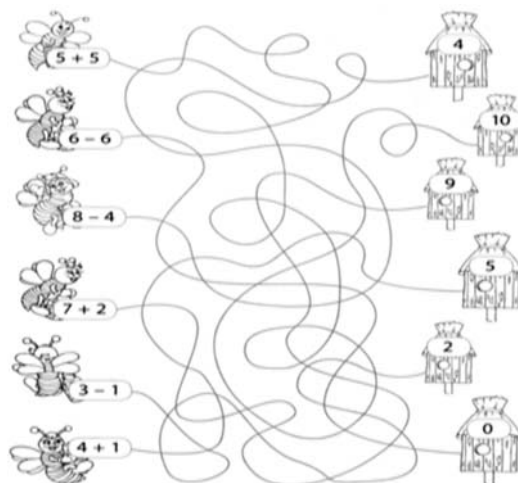

Рис.6.33

Гра «Юний баскетболіст».

Правила гри. Швидко і влучно закинути м'яч в сітку

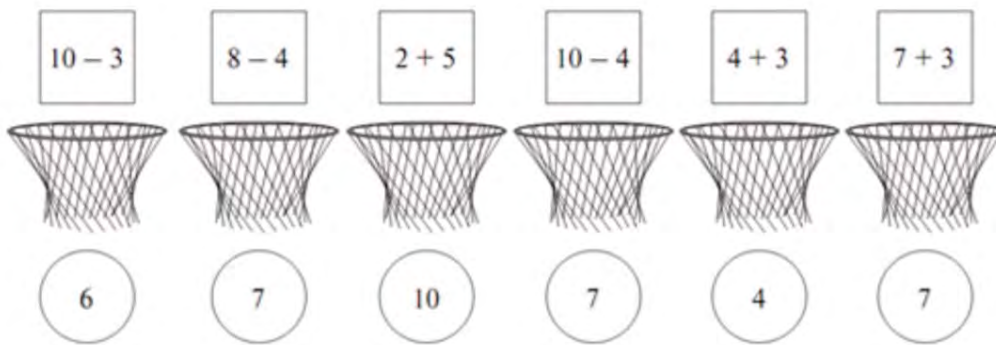

Рис.6.34

Додавання і віднімання в межах 20

Гра «День та ніч».

Правила гри. Коли дорослий говорить «ніч», діти заплющують очі і починають лічити. Коли дорослий говорить «день», діти відкривають очі і називають відповідь.

$$3 + 1 + 2 - 4 + 5 =$$

$$8 - 2 - 5 + 1 + 3 =$$

$$4 + 4 + 2 - 6 - 1 =$$

$$3 + 3 - 2 - 2 =$$

$$8 - 5 + 3 + 1 =$$

$$10 - 6 + 4 + 1 =$$

Рис.6.35

Гра «Додай до восьми»

Правила гри. Дорослий називає числа. Діти повинні за допомогою сигнальних карток додати назване число до 8. Дорослий називає такі числа: 1, 7, 6, 2, 5, 4, 3.

Гра «Запускаємо ракету»

Правила гри. Потрібні малюнки ракет. Ракету можна буде запустити тільки тоді, коли розв'язати всі приклади.

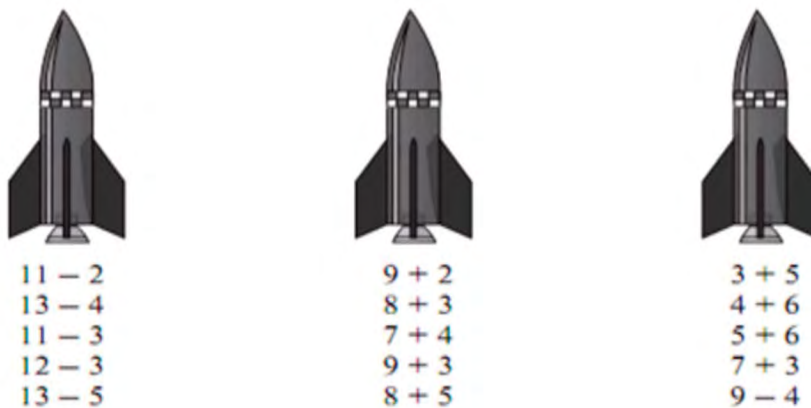

Рис.6.36

Гра «Куди приземлиться повітряна кулька?»

Правила гри. Розв'язати приклади і підібрати правильну відповідь

$11 - 2$ $9 + 3$ $7 + 7$ $8 + 5$
 $12 - 4$ $6 - 2$ $8 + 3$
 $12 - 5$ $10 - 5$
 $14 - 8$

11 7 13 12 5 9 6 14 8 4

Рис.6.37

78

Гра «Ланцюжок»

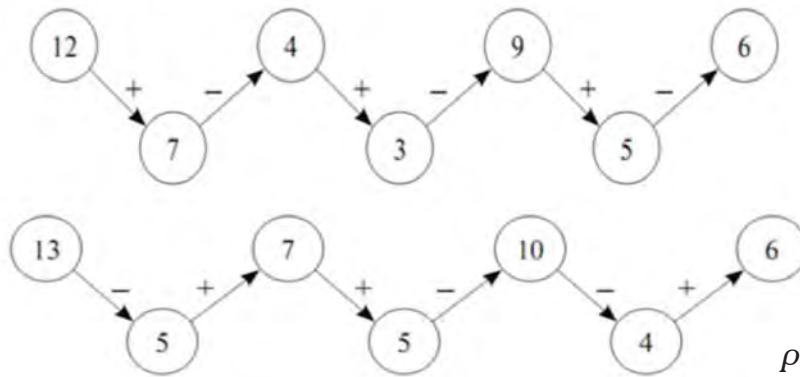

Рис.6.38

Додавання і віднімання в межах 100

Гра «Допоможіть розташувати числа по порядку»

25 20 30 29 21 23
 26 22 24 27 28

70 76 73 79 78 74
 77 79 71 75 72

53 55 60 56 52 54
 57 59 51 58 61

Рис.6.39

Гра «Допоможи Буратіно»

Правила гри. Буратіно пропонує нам розглянути ряд чисел і подумати, за якими ознаками ці числа можна розділити на дві групи.

Рис.6.40

Гра «Розташуй числа в порядку збільшення»

Правила гри. Розташувати числа в порядку зростання і прочитати приказку.

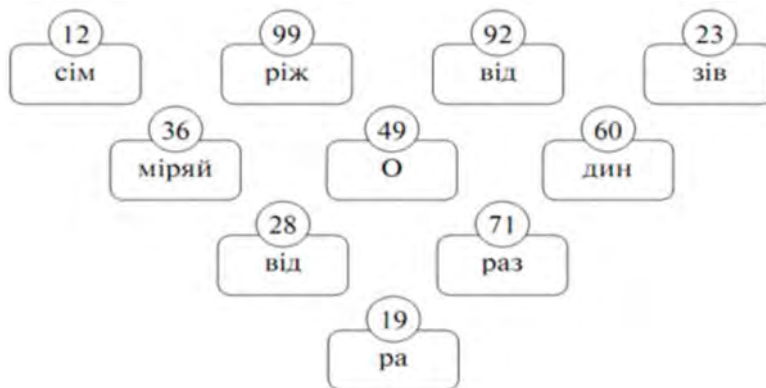

Рис.6.41

Гра «Розшифруй слово»

Правила гри. Діти розшифровують слово, закодоване прикладами, до яких дані три відповіді, одна з них — правильна. Якщо правильно розв'язати приклади, відкривається буква зі слова «рукавичка».

14 + 6			28 - 10			62 + 14			80 - 30			48 - 16		
18	20	21	10	23	18	70	76	80	50	40	30	31	32	33

14 + 84			76 - 26			74 - 52			30 + 40		
98	87	90	52	50	51	16	20	22	70	60	80

20	18	76	50	32	98	50	20	70
Р	У	К	А	В	И	Ч	К	А

Рис.6.42

Гра «Олімпійські гори»

Правила гри. Діти розв'язують приклади і з'єднують з відповідною відповіддю.

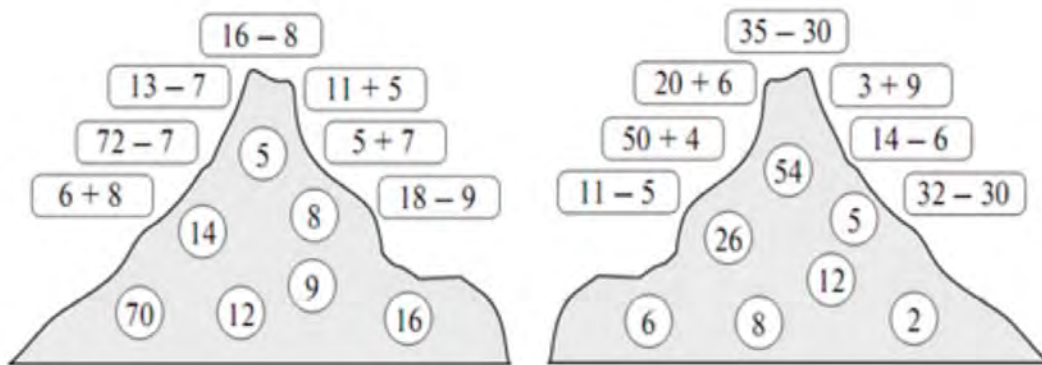

Рис.6.43

Гра «Розфарбовки»

Правила гри. Виконати обчислення і розфарбувати.

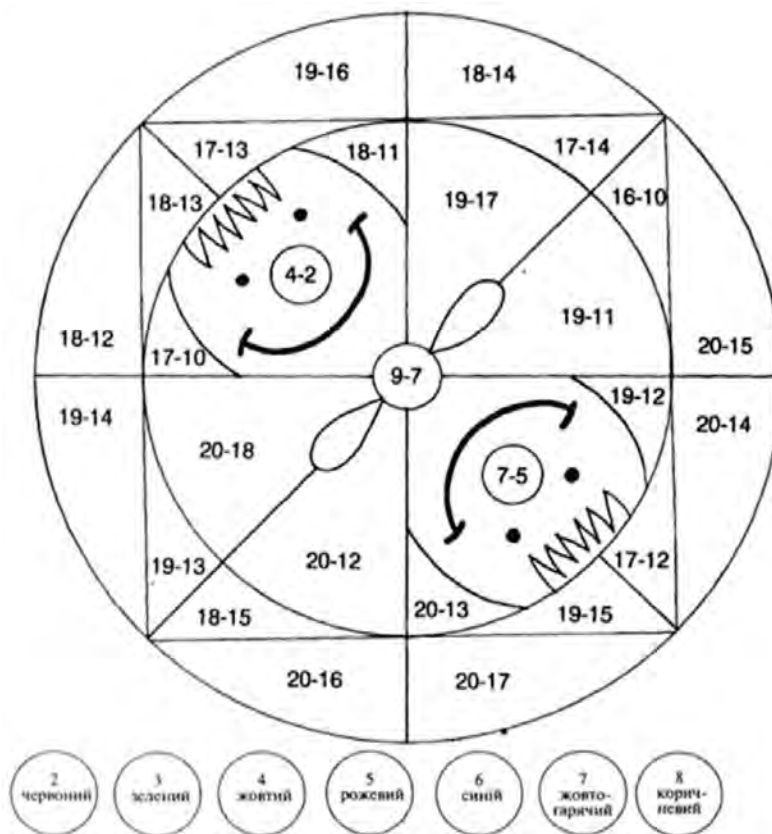
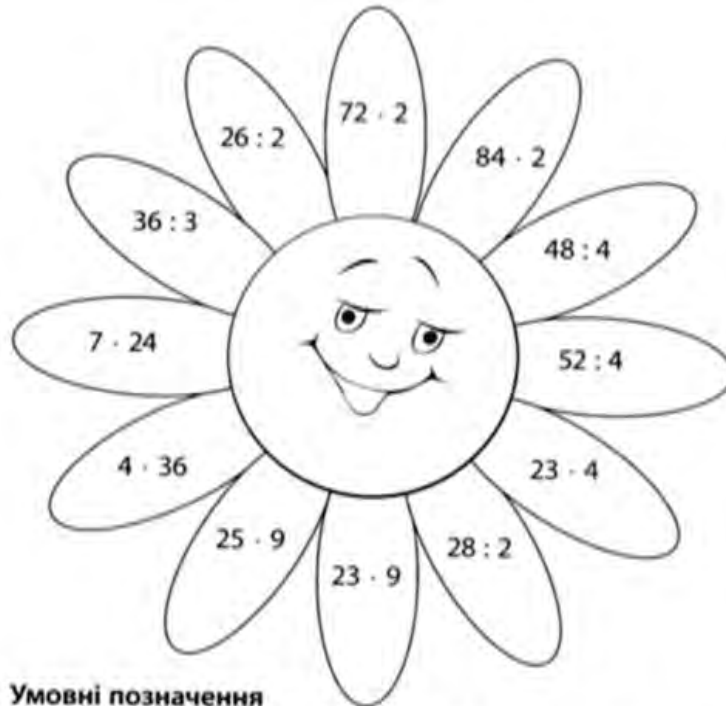

Рис.6.44

РОЗДІЛ 6.

Дидактичні ігри для дітей з інтелектуальними порушеннями

Умовні позначення

144 — жовтогарячий

12 — рожевий

92 — синій

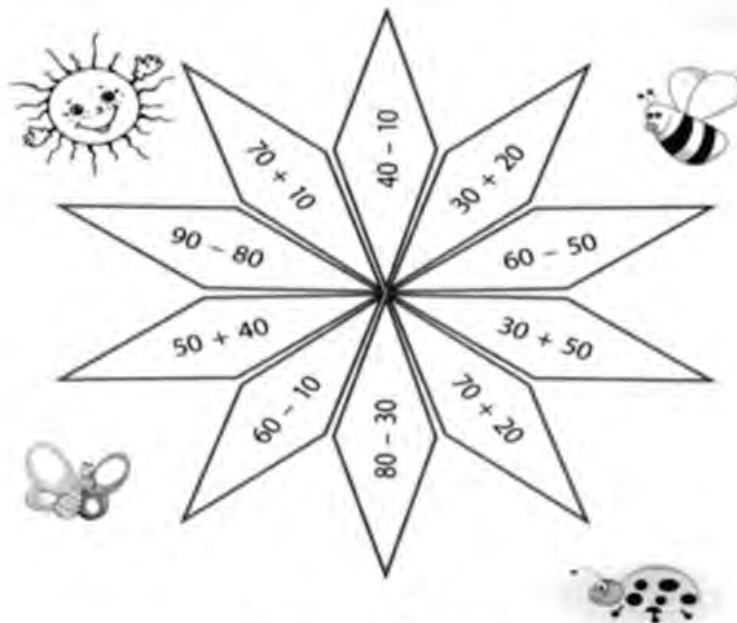
207 — фіолетовий

168 — червоний

13 — блакитний

14 — жовтий

225 — зелений

Умовні позначення

30 — рожевий

90 — синій

10 — фіолетовий

50 — жовтий

80 — зелений

7. РОЛЬ РОДИНИ В ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Процес соціалізації людини в суспільство починається в родині, яка є найважливішим соціальним інститутом формування й розвитку особистості, бо суспільство покладає відповідальність на батьків у вихованні дітей.

Батьківство являє собою комбінацію таких компонентів, як

- мотивація,
- орієнтування в дитячо-батьківському просторі,
- батьківська компетентність,
- рефлексія.

Однією із основних передумов адекватного розвитку дитини є виховання в емоційно сприятливому і стабільному соціальному середовищі. Родина є одним із таких оточень: саме тут відбувається закладання майбутніх основ і навичок, необхідних для успішного існування людини в навколишньому світі, визначається відношення дитини до себе й інших людей, формується образ його «Я» і передумови тих особливостей, які в майбутньому будуть характеризувати її як неповторну особистість.

82

У родині відбувається первинна соціалізація особистості, за-
своюються перші соціальні ролі, закладаються основні цінності
життя.

На думку фахівців, найбільше значення для формування особистості має морально-психологічний клімат родини, що визначає й опосередковує дію усіх інших факторів. У свою чергу, сам мікроклімат родини залежить від характеру сімейно - подружніх і дитячо-батьківських стосунків. Залежно від того, яким є потенціал родини (структура, освітній, культурний рівень батьків, соціально-побутові умови життя, психологічний мікроклімат, розподіл функціональних обов'язків між членами), відбувається й формування особистості дитини.

Проблема інтеграції в соціум, підвищення якості життя дітей з інтелектуальними порушеннями та їх сімей завжди була і залишається актуальною. На сьогоднішній день головний акцент корекційного впливу переноситься на сім'ю дитини з інтелектуальними порушеннями. При цьому особлива увага приділяється позитивному впливу близьких на дитину. Різноманітні форми навчання, робота з дітьми, що мають обмежені можливості та функціональні розлади, включають сім'ю в поле корекційного впливу в якості основного стабілізуючого чинника соціальної адаптації дитини. Для дитини сімейне виховання представляє унікальну умову її нормального розвитку. Важко переоцінити роль сім'ї в процесі розвитку всіх сторін психіки дитини, починаючи від елементарних моторних навичок і закінчуючи становленням її інтелекту, емоційної сфери, системи ін-

тересів і цінностей, світогляду й особистості в цілому. У процесі виховання дитини відбувається не лише становлення її свідомості, а й здійснюється процес особистісного зростання самих батьків, їх міжособистісних відносин. Сім'я виступає найважливішим фактором інтеграції, під якою розуміється складний процес входження дитини до нового колективу. У випадку, коли мова йде про сім'ю дитини з відхиленнями у розвитку, домашнє виховання виступає не тільки як найважливіший і визначальний фактор соціалізації, але і як двері в соціальну інтеграцію, шлях до самостійного і незалежного життя. Народження дитини з інтелектуальними порушеннями найчастіше переживається батьками як несподівана подія. Різні автори досить однотайні в описі найбільш загальних характеристик батьківських реакцій (Д.М. Ісаєв, Є.М. Мастюкова та А.Г. Московкіна, В.В. Ткачова, Л.М. Шипіцина), до яких відносять:

- заперечення,
- гнів,
- почуття провини,
- емоційну адаптацію.

Прийняття дитини з інтелектуальними порушеннями — дуже складний і неоднозначний за своїм змістом процес у їх батьків, що залежить не стільки від характеру захворювання дитини, скільки від особливостей особистості матері та батька. Дослідники відмічають, що ірраціональний страх за дитину доповнюється таким же ірраціональним почуттям провини перед нею. Більшою мірою переживають почуття провини матері. Це почуття певною мірою поширюється і на чоловіка. Мати відчуває немотивовану тривогу за дитину, постійно відчуваючи присутність якоїсь небезпеки. Більше третини матерів відзначають, що поступово формується почуття сорому власної дитини, провоковане за рахунок недобррозичливого ставлення оточуючих. Почуття сорому і почуття провини перед дитиною формують переживання неповноцінності себе як матері. І часто виявляється, що в більшості випадків батькам необхідна кваліфікована психологічна допомога, яка могла б запобігти на ранніх стадіях формування та фіксації неадекватних стилів ставлення до хворої дитини, що ускладнює процес її психічного розвитку в більшій мірі, ніж саме захворювання..

До переживань, що пов'язані із станом дитини, у багатьох батьків додається почуття провини, сорому, збентеження за дитину, батьки воліють не афішувати, що вона має відхилення в розвитку.

У життєдіяльності таких сімей має місце ряд закономірностей:

а) порушення взаємодії з соціумом (рідні, знайомі, лікарі, педагоги та ін. фахівці), замикання у своїй родині, неадекватна реакція на лікарські та педагогічні рекомендації, конфронтація з дитячими дошкільними установами; б) порушення внутрішньосімейних відносин, особливо подружніх. Як правило, в цьому випадку позиція батька змінюється сильніше: батько болючіше переживає, що його дитина хвора і що він знаходиться в ситуації «занедбаного»;

в) порушення репродуктивної поведінки, характерної для даного типу родини: у разі навіть невеликого ризику народження дитини з тією ж патологією подружжя приймає рішення не мати більше дітей, і навпаки;

г) формування невірних установок на лікування і виховання дитини. Незворотність

РОЗДІЛ 7.

Роль родини в інтеграції дітей з інтелектуальними порушеннями

діагнозу і наслідки, які з нього витікають, приймаються не всіма батьками та не відразу.

Але сім'ї, які виховують дітей з особливими потребами, так чи інакше повинні співпрацювати зі спеціалістами різних областей (медичний персонал, психологи, дефектологи та ін.). Проблемою є те, що найчастіше батьки не хочуть приймати будь-яку допомогу від оточуючих. Подібна поведінка з боку батьків може породжувати певні проблеми у процесі лікування та безпосередньо виховання дитини.

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ БАТЬКІВ

1. Дитині з інтелектуальними порушеннями потрібно постійно приділяти увагу та підтримку. Треба навчатися взаємодіяти і спілкуватися з нею.

2. Особливості поведінки Вашої дитини у кожному конкретному випадку зумовлені певними причинами: тяжкими пологами, перенесеними захворюваннями, психосоціальними причинами.

3. Усвідомте, що навчання і виховання Вашої дитини — це процес який потребує багато зусиль і знань.

4. Давайте дитині короткі інструкції, не більше 3-4 слів. При використанні «довгих і складних» речень дитина Вас не почує і не зрозуміє.

5. Постійно працюйте над самооцінкою дитини — хваліть її за успіхи і досягнення, ставте в приклад іншим.

6. Разом з дитиною установлюйте дієву систему заохочення і покарання, а також визначте правила поведінки вдома, в магазині, в закладі освіти.

7. Виконуйте прохання і настанови педагогів адже ви єдина команда і з однією метою — допомогти дитині.

8. Якщо дитина втомилася дайте їй невеличкий відпочинок, або змініть вид діяльності.

9. не вимагайте від дитини більше ніж вона може.

ЛЮБІТЬ І ДОПОМАГАЙТЕ ВАШІЙ ДИТИНІ!

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Березан О.І. Клініка психічного дизонтогенезу: Навчальний посібник для студентів спеціальності – «Корекційна освіта» / Березан .О.І. – Полтава: Друкарня ФОП Ткалич А.М., 2009.-120 с.
2. Бондарь В. І. Дефектологічний словник: навчальний посібник / За редакцією В.І. Бондаря, В.М. Синьова. – К.: «МП Леся», 2011. - 528 с.
3. Будна Н.О. 600 диктантів з української мови для початкової школи (1 – 4 класи). / Н. О. Будна, О.Р. Гемзюк, З.Л. Головка, С.І. Рябова – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 150 с.
4. Богданович М. В. Уроки математики. 1 клас. Посібник для вчителя / М. В. Богданович, Г. П. Ляшенко – Харків : Ранок, 1999. – 89 с.
5. Богданович М. В. Дидактичний матеріал з математики в 4 класі. / М. В. Богданович, Г. В. Гап'юк – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан , 2000. – 220 с.
6. Бритикова Г. В. Метод проектів як сучасна педагогічна технологія / Г. В. Бритикова. - Управління школою.-2008.-№7.-с.26-28.
7. Дівакова І.І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах / Автор – упорядник І. І. Дівакова. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 180 с.
8. Досяк І. М. Нестандартні уроки математики в початковій школі – Харків: ВГ « Основа » , 2007.
9. Заброцька С.Г. Уроки читання. 2 клас: Посібник для вчителя. / С. Г. Заброцька – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 190 с.
10. Зайцева С.І. Естетотерапія в навчально-виховній діяльності спеціальної школи. Проект «Шевченкотерапія»/ С.І. Зайцева. Полтава, 2015. – 110 с.
11. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навч.- метод. посібник/кол.упорядників: О.О. Патрикеева, Н.З. Софій, І.В. Луценко, І.П. Василяшко; під. ред. В.І. Шинкаренко, - К.:ТОВ Вид. дім «Плеяди», 2011.- 96с.
12. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.- метод. посіб./кол.авт.: А.А.Колупаєва, Н.З.Софій, Ю.М. Найда та ін.; за заг.ред. Н.І. Даниленко. – 2-ге вид., стереотип.- К.: РО- ПІ. С.Парашин, 2010.- 128с.
13. Ільченко А. М. Гуманістичні ідеї Марії Монтесорі і спеціальна педагогіка / Дидактичні та соціально-педагогічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб.: Вип. 6 / За ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка.- К.: 2005. – с. 42 – 46.
14. Ільченко А. М. Розуміння «виховного простору» за М. Монтесорі для створення нових педагогічних технологій у спеціальній школі/ Актуальні проблеми спеціальної психології та педагогіки. Збірник наукових праць. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2005. – с. 70 – 75.
15. Коротяєва Є. В. Тренажер з математики. 4 клас – Харків: ПП Укр «Улан» , 2013. – 150 с.
16. Кравчук Л.В. Ефективний урок. Початкова школа. – Київ: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013.
17. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навч.-метод. посібник / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін.. – Київ :2018. – 252 с.
18. Постанови Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. №872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

19. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 р. №635 “Про введення посади асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням”.

20. уКуріпта В.І. Гра на уроці навчання грамоти // Початкова освіта. — 2005. - №23(311).

21. Пахомова Н. Г. Спеціальна педагогіка з історією [Текст]: Навчальний посібник для студентів спеціальності — «Корекційна освіта» / Пахомова М.Г. — Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. - 280 с.

22. Походжай Н. Я., Шост Н. Б. Дидактичний матеріал 4 клас / Н. Я Походжай, Н. Б. Шост — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2008. — 90 с.

23. Сак Т. В. Особлива дитина: Від народження до 6 років: Поради батькам. — К.: Літера ЛТД, 2008. — 144 с.

24. Уварова Т.А. Мовленнєве спілкування (робочий зошит з розвитку мовлення)./ Т. А. Уварова, Ю. С. Волкова, В. А.Федієнко. Ч.1. — Х.: ВД «Школа», 2004. — 124 с.

25. Федій О.А. Естетотерапія./О.А. Федій . — К.: Центр учбової літератури, 2007.- 256 с.

26. Хроменко І. А. Організація індивідуального навчання школярів на уроках літератури. Як пристосувати учительські методики до індивідуально — психічних особливостей школярів // Зарубіжна література в школах України. — 2011. — № 9. — С. 8–10.

27. Шиа Грин Практический курс медитации для начинающих: 60 мандал для рисования и раскрашивания / Грин Шиа.— М.: АСТ; Астрель, 2007. — 97 с

28. Яріш Г. П. Розробки уроків. Математика для 1-2 класів./ Г. П. Яріш, О. В. Мочула - Харків: Видавництво «Ранок», 2012. — 78 с.

29. Ярская В.Н. Инклюзия — новый код социального равенства/ В. Н. Ярская //Образование для всех: политика и практика инклюзии: сб.науч.ст.и науч.-метод.материалов.- Саратов:науч.кн., 2008.- 224с.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

- Калініченко Ірина Олександрівна,** завідувач кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти ПОІППО, к.п.н., директор КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39»
- Саража Наталія Петрівна,** вчитель-дефектолог КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39»
- Бойко Яна Сергіївна,** вчитель біології КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39»
- Гуляєва Галина Володимирівна,** вчитель початкових класів КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39», спеціаліст I категорії
- Дендеберя Наталія Валеріївна,** вчитель початкових класів КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39», спеціаліст вищої категорії, звання «старший вчитель»
- Євтушенко Наталія Юріївна,** вчитель початкових класів КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39», спеціаліст вищої категорії, звання «старший вчитель»
- Зайцева Світлана Іванівна,** вчитель української мови та літератури КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39», спеціаліст I категорії, звання «старший вчитель»
- Зосім Оксана Іванівна,** вчитель початкових класів КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39», спеціаліст вищої категорії, звання «вчитель-методист»
- Литвиненко Юлія Миколаївна,** вчитель-логопед КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39», спеціаліст I категорії
- Попова Любов Миколаївна,** вчитель початкових класів КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39», спеціаліст, звання «старший вчитель»
- Сухомлин Вікторія Анатоліївна,** вчитель початкових класів КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39», спеціаліст вищої категорії, звання «старший вчитель»
- Халюза Олена Олександрівна,** практичний психолог КЗ «Полтавська спеціальна загальноосвітня школа № 39», спеціаліст I категорії

Любити і допомагати: путівник для батьків дітей з інтелектуальними порушеннями : навч.-метод. посіб. / [упор. І. О. Калініченко]. — Полтава : ПОІППО, 2018. — 88 с.

Відповідальна за випуск: Калініченко І. О.

Верстка, художнє оформлення: Дружиніна А. В.

Оформлення обкладинки: Дружиніна А. В.

Підписано до друку 18.10.2018 р.

Формат А 4

Ум. друк арк. 7.0

Тираж 200 прим.

Редакційно-видавничий відділ
ПОІППО ім. М.В. Остроградського
36014, м. Полтава, вул. Соборності, 64 ж
Тел. +38(0532)563852
E-mail: redpm@pei.poltava.ua

